

Kontakty dětí a rodičů ve výkonu trestu odnětí svobody

Výzkumná zpráva 2023

Obsah

Kontakty dětí a rodičů ve výkonu trestu odnětí svobody	1
Obsah.....	2
Poslání ochránce.....	3
Slovník užitých pojmů.....	4
Seznam použitých zkratk	5
Úvodní slovo	6
Shrnutí	8
Dotazník pro orgány sociálně-právní ochrany dětí obecních úřadů obcí s rozšířenou působností	10
1. Statistické údaje	10
2. Metodické vedení OSPOD	13
3. Vedení individuálního plánu ochrany dítěte	17
4. Informování rodiče ve VTOS a kontakt s dítětem	21
5. Zkušenost OSPOD s prostředím věznice	31
6. Překážky v kontaktu	32
7. Odmítání kontaktu	35
8. Pomoc s kontaktem.....	38
9. Další zjištění.....	41

Poslání ochránce

Již od roku 2001 ochránce chrání osoby před nezákonným či jinak nesprávným jednáním nebo nečinností správních úřadů a dalších institucí. Tehdy má právo nahlížet do úředních či soudních spisů, žádat úřady o vysvětlení a může bez ohlášení provádět místní šetření. Shledá-li pochybení úřadu a nepodaří se mu dosáhnout nápravy, může informovat nadřízený úřad či veřejnost.

Od roku 2006 ochránce plní úkoly národního preventivního mechanismu podle Opčního protokolu k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Systematicky navštěvuje zařízení, v nichž se nacházejí osoby omezené na svobodě, a to jak z moci úřední, tak v důsledku závislosti na poskytované péči. Cílem návštěv je posílit ochranu před špatným zacházením. Svá zjištění a doporučení ochránce zobecňuje v souhrnných zprávách z návštěv a na jejich základě formuluje standardy zacházení. Návrhy na zlepšení zjištěného stavu a odstranění případného špatného zacházení ochránce směřuje jak k samotným zařízením a jejich zřizovatelům, tak k ústředním orgánům státní správy.

V roce 2009 byl ochránce pověřen rolí národního orgánu pro rovné zacházení a ochrany před diskriminací (equality body). Přispívá tedy k prosazování práva na rovné zacházení se všemi osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ, národnost, pohlaví, sexuální orientaci, věk, zdravotní postižení, náboženské vyznání, víru nebo světový názor. Za tím účelem poskytuje pomoc obětem diskriminace, provádí výzkum, zveřejňuje zprávy a vydává doporučení

ručení k otázkám souvisejícím s diskriminací a zajišťuje výměnu dostupných informací s příslušnými evropskými subjekty.

Od roku 2011 ochránce rovněž sleduje zajištění cizinců a výkon správního vyhoštění.

Počínaje lednem 2018 zastává ochránce také funkci monitorovacího orgánu pro naplňování práv zakotvených Úmluvou o právech osob se zdravotním postižením a pomáhá také cizincům-občanům Evropské unie, kteří žijí nebo pracují v České republice. Poskytuje jim informace o jejich právech a pomoc při podezření na diskriminaci z důvodu státní příslušnosti.

Ke zvláštním oprávněním ochránce patří právo podávat Ústavnímu soudu návrhy na zrušení podzákoných právních předpisů, právo vedlejšího účastenství před Ústavním soudem v řízení o zrušení zákona či jeho části, právo podat správní žalobu k ochraně veřejného zájmu či návrh na zahájení kárného řízení s předsedou či místopředsedou soudu. Ochránce také může příslušnému úřadu doporučit vydání, změnu či zrušení právního nebo vnitřního předpisu. Doporučení ke změně zákona podává vládě.

Ochránce je nezávislý a nestranný, z výkonu své funkce je odpovědný Poslanecké sněmovně, která ho zvolila. Má jednoho voleného zástupce, kterého může pověřit výkonem části své působnosti. Se svými poznatky ochránce průběžně seznamuje veřejnost prostřednictvím médií, internetu, sociálních sítí, odborných seminářů, kulatých stolů a konferencí. Nejdůležitější zjištění a doporučení shrnuje zpráva o činnosti veřejného ochránce práv předkládaná každoročně Poslanecké sněmovně.

Slovník užitých pojmů

Styk – Pro účely této zprávy jsou pojmy „kontakt“ a „styk“ chápány jako synonyma.

Přímý styk – Osobní kontakt dítěte s nepečujícím rodičem.

Nepřímý styk – Formy kontaktu, které nejsou založeny na osobním setkání dítěte s nepečujícím rodičem, například kontakt prostřednictvím telefonátů, dopisů, e-mailů či videohovorů.

Vyhodnocování situace dítěte – Proces vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny za účelem posouzení, zda se jedná nebo může jednat o ohrožené dítě. Proces vyhodnocení by měl OSPOD pravidelně opakovat, a to zejména vždy v souvislosti s nově zjištěnými podstatnými skutečnostmi.

Ohrožené dítě – Dítě vyžadující zvýšenou pozornost, protože jeho příznivý vývoj je nebo může být ohrožen.

Individuální plán ochrany dítěte – Základní nástroj sociální práce s ohroženým dítětem a jeho rodinou. Slouží k zajištění ochrany dítěte a poskytnutí pomoci rodině. OSPOD v individuálním plánu ochrany dítěte formuluje cíle, které vycházejí z potřeb dítěte a z rizikových faktorů v případě, a kroky k naplnění těchto cílů.

Participační práva – Soubor práv, která dětem zaručuje Úmluva o právech dítěte a Evropská úmluva o výkonu práv dětí. Dítě není pouhým objektem právních vztahů, ale je subjektem práv. Participační práva zahrnují právo dítěte na informace o všech závažných věcech, které se ho dotýkají, a právo svobodně se vyjádřit k projednávaným otázkám. Vyjádření dítěte se věnuje náležitá pozornost odpovídající jeho věku a rozumové vyspělosti.

Ústavní zařízení – Ústavním zařízením rozumíme pro účely této zprávy zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Pečující osoba – Pro účely této zprávy je pečující osobou rodič, který o dítě pečuje, pěstoun nebo jiná osoba, které soud svěřil dítě do péče.

Doprovázející organizace – Organizace, která poskytuje na základě dohody o výkonu pěstounské péče pěstounské rodině pomoc a podporu. Doprovázející organizací může být krajský úřad, obecní úřad obce s rozšířenou působností, obecní úřad, příspěvková organizace obce nebo kraje, nestátní nezisková organizace nebo fyzická osoba s příslušným pověřením.

Seznam použitých zkratk

OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí obecního úřadu obce s rozšířenou působností

VTOS – výkon trestu odnětí svobody ve věznici nebo vazební věznici

IPOD – individuální plán ochrany dítěte

VS – Vězeňská služba České republiky

Úvodní slovo

Výzkum je zaměřen na práci orgánů sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) s dětmi a jejich rodiči ve výkonu trestu odnětí svobody (VTOS) v souvislosti se zajištěním vzájemného práva na styk.¹ Stykem přitom rozumíme v souladu s Úmluvou o styku s dětmi jakoukoli formu komunikace mezi dítětem a rodičem, tedy jak přímý, tak nepřímý styk a také poskytování informací o dítěti rodiči nebo dítěti informací o rodiči.²

V posledních letech jsme zaznamenali nárůst stížností rodičů ve VTOS na neumožňování osobního a nepřímého styku s jejich dětmi, které jsou v péči druhého rodiče, v pěstounské péči či péči jiné osoby nebo v ústavním zařízení. Rodiče si stěžují také na to, že jim pečující osoby neposkytují o dětech dostatek informací.

Z individuálních šetření OSPOD máme poznatky o tom, že OSPOD někdy neví, jak v takové situaci s rodinou pracovat. Prošetření několika individuálních stížností na postup OSPOD odhalilo mnohdy závažná pochybení, jakož i nejednotnou praxi OSPOD podpořenou absencí metodické podpory.

Je třeba usilovat o to, aby nepříznivé dopady uvěznění rodičů na děti byly co nejmenší. OSPOD by měl svou činností přispívat k tomu, aby byla práva těchto dětí důsledně respektována, a to včetně jejich participačních práv, práva na rozvíjení a prohlubování vzájemného vztahu s rodiči prostřednictvím pravidelného kontaktu a práva na informace o rodičích. OSPOD by měl hledat vhodná řešení, která by vedla k udržení a posílení kontaktu dítěte s rodiči i v případech, kdy rodiče vykonávají trest odnětí svobody, pokud je kontakt v zájmu dítěte a k jeho prospěchu.

Cílem výzkumu bylo zmapovat, jak OSPOD pomáhají při zajištění práva dětí a jejich rodičů ve výkonu trestu odnětí svobody na vzájemný styk. Chtěli jsme zjistit, jak OSPOD pracují s dětmi a jejich rodiči ve VTOS, pečujícími osobami, doprovázejícími organizacemi a dalšími aktéry. Rovněž nás ale zajímalo, kolik dětí s rodičem ve VTOS OSPOD evidují a zda krajské úřady poskytují v této oblasti OSPOD vhodné a dostatečné metodické vedení.

Metodou výzkumu bylo elektronické dotazníkové šetření mezi OSPOD na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností. Sběr dat probíhal v termínu od 2. června do 12. září 2022. návratnost dotazníků byla 93 % (243 z 260). Oslovili jsme i krajské úřady. Požádali jsme je, aby nám zaslaly metodický pokyn či doporučení pro postup OSPOD v této oblasti, pokud ho již v minulosti vydaly. Zareagovaly pouze Krajský úřad Kraje Vysočina a Krajský úřad Karlovarského kraje. Ale ani ty nám svůj metodický pokyn nezaslaly.

1 Výzkum je realizován v rámci projektu Posílení aktivit veřejného ochránce práv v ochraně lidských práv (směrem k ustavení Národní lidskoprávní instituce v ČR), číslo projektu: LP-PDP3-001. Tento projekt je financován z prostředků Fondů EHP a Norska 2014–2021 a státního rozpočtu ČR.

2 Článek 2 Úmluvy o styku s dětmi, vyhlášené pod č. 91/2005 Sb. m. s.

Souběžně probíhalo i šetření z vlastní iniciativy zaměřené postup Vězeňské služby České republiky (VS) v souvislosti s kontakty dětí s jejich rodiči ve VTOS. Zjišťovali jsme, zda VS při metodické činnosti i při rozhodování o návštěvách a dalších formách kontaktu rodičů ve VTOS s jejich dětmi dostatečně zohledňuje nejlepší zájem dítěte. Zaměřil se i na spolupráci VS v této oblasti s OSPOD a neziskovými organizacemi. Výstupem je samostatná zpráva o šetření s doporučením.³ Tato výzkumná zpráva je součástí šetření z vlastní iniciativy,⁴ které se zabývalo činnostmi OSPOD a VS při zajištění vzájemných kontaktů dětí s rodiči ve VTOS.

3 Viz Zpráva o šetření z vlastní iniciativy a doporučení Vězeňské službě České republiky ve věci kontaktů dětí s jejich uvězněnými rodiči, sp. zn. 988/2023/VOP, dostupná z <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/12302>.

4 Zpráva o šetření z vlastní iniciativy a doporučení ve věci kontaktů dětí a rodičů ve výkonu trestu odnětí svobody; sp. zn. 4353/2022/VOP/TK; dostupná z <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/12304>.

Shrnutí

- Většina OSPOD měla zkušenosti s problematikou kontaktu dětí a rodičů ve VTOS.** Od 1. ledna 2019 do 31. března 2022 vedla dítě s rodičem ve VTOS v evidenci naprostá většina OSPOD (92 %) a přímo k 31. březnu 2022 vedlo alespoň jedno takové dítě téměř devět desetin OSPOD (89 %).
- Významná část OSPOD nebyla krajskými úřady metodicky vedena v oblasti kontaktů dětí s jejich rodiči ve VTOS.** Přitom povinností krajského úřadu je dohlížet na výkon přenesené působnosti obcí a poskytovat jim metodickou pomoc. Přibližně polovina OSPOD (47 %) uvedla, že jim krajský úřad neposkytuje metodické vedení. Mezi kraji, kde OSPOD není metodicky veden, figuruje především Jihomoravský kraj (23 OSPOD) a Moravskoslezský kraj (18 OSPOD). Několik OSPOD dokonce nad rámec kladených otázek uvedlo, že metodické vedení by jim pomohlo zkvalitnit práci při zajišťování práva dětí a jejich rodičů ve VTOS na vzájemný kontakt.
- Většina OSPOD s nástupem rodiče do VTOS neprovádí podrobné vyhodnocení situace dítěte, které do té doby nevedly jako ohrožené.** Jedná se o více než tři čtvrtiny OSPOD (76 %). Stejně tak téměř třetina OSPOD neaktualizuje individuální plán ochrany dítěte (IPOD) při nástupu rodiče do VTOS u dětí, které již vedou jako ohrožené.
- Více než třetina OSPOD (37 %) rodiče ve VTOS neseznamuje s IPOD,** nejčastěji proto, že rodič ve VTOS nemá zájem o kontakt (33 %; 27 z 83) a protože IPOD neukládá rodiči povinnosti vůči dítěti (24 %; 20 z 83).
- Většina OSPOD poskytuje rodiči ve VTOS informace o dítěti.** Celkem tak činí 76 % OSPOD, z toho desetina poskytuje informace i bez vyžádání. Téměř čtvrtina OSPOD (23 %) naopak ponechává informování na jiných subjektech.
- Více než polovina OSPOD (52 %) uvedla, že obvykle probíhá kontakt mezi dítětem a rodičem ve VTOS;** podle více než čtyř pětín OSPOD obvykle neprobíhá kontakt, ale dochází k předávání informací mezi rodičem ve VTOS a pečující osobou, a podle několika OSPOD (5 %) neprobíhá kontakt ani předávání informací s pečující osobou. Kontakt probíhá nejčastěji telefonicky (87 %), osobně (82 %) nebo písemně (81 %), zatímco videohovory jsou méně obvyklé (56 %). Pokud kontakt mezi dítětem a rodičem ve VTOS neprobíhá, tak to je nejčastěji z důvodu nezájmu rodiče ve VTOS (86 %; 93 ze 108), nezájmu dítěte (56 %; 60 ze 108) nebo protože dítě rodiče přímo odmítá (54 %; 58 ze 108).
- Přestože významná většina OSPOD (75 %) neměla ve zkoumaném období žádnou bezprostřední osobní zkušenost s prostředím věznice či vazební věznice, tak pouze polovina OSPOD (50 %) hodnotila přímý kontakt mezi dítětem a rodičem ve VTOS jako vhodný.** Přibližně třetina OSPOD (31 %) uvedla, že je třeba individuálně posuzovat vhodnost jednotlivých případů, a necelá pětina OSPOD (19 %) má za to, že obecně spíše není vhodné, aby probíhal přímý styk mezi dětmi a jejich rodiči ve VTOS.

8. Pouze polovina OSPOD hodnotí přímý kontakt mezi dítětem a rodičem ve VTOS jako vhodný. **Ovšem jen necelá pětina (19 %) OSPOD se dotazuje všech dětí, zda se chtějí s rodičem ve VTOS stýkat.** Přibližně polovina OSPOD (48 %) zjišťuje názor dětí od určitého věku – nejčastěji od šesti let (32 %), méně často od tří let (10 %) a od dvanácti let (6 %). Pětina OSPOD v této věci postupuje individuálně podle jednotlivých dětí (20 %).
9. Když se rodič ve VTOS domáhá kontaktu s dítětem a pečující osoba odmítá umožnit styk, přestože je v zájmu dítěte, tak OSPOD nejčastěji poučuje pečující osobu a rodiče ve VTOS o jejich právech a povinnostech (78 %), odkáže rodiče ve VTOS na soud (53 %), případně nabízí zprostředkování dohody mezi rodičem a pečující osobou (46 %).
10. Pokud dítě odmítá kontakt s rodičem ve VTOS, OSPOD nejčastěji doporučí nebo zprostředkuje odbornou pomoc dítěti (63 %) nebo pečující osobě (50 %), ponechává rozhodnutí o ne/umožnění kontaktu na pečující osobě (21 %) anebo doporučí pečující osobě kontakt nerealizovat (12 %).
11. Nejčastější **překážky ve styku dětí s rodiči ve VTOS** na straně věznic a vazebních věznic podle OSPOD představuje **omezení počtu osob při návštěvě** (19 %); **návštěvní místnost nedostatečně uzpůsobená potřebám dětí** (19 %); **špatná dispozice návštěvní místnosti**, tedy malá kapacita nebo nedostatek soukromí (11 %); **necitlivé vstupní kontroly u dětí** (11 %) a **umožnění návštěv jen ve všedních dnech/jen o víkendu** (10 %). Z jiných překážek (které nesouvisí s podmínkami a prostředím věznic a vazebních věznic) převládají okolnosti dopravy – vzdálená věznice (55 %), nedostatek financí na cestu (55 %) a špatné spojení veřejnou dopravou (46 %). Dále OSPOD uváděly neochotu pěstouna, druhého rodiče, jiné pečující osoby nebo ústavního zařízení doprovodit dítě na návštěvu (38 %) a nedostatečné rodičovské kompetence rodičů ve VTOS (33 %).
12. **Velmi málo OSPOD využívá asistence organizací, které se specializují na přípravu a průběh setkávání dětí s rodiči ve VTOS.** Pouze desetina OSPOD (10 %) takové asistence využila. Více než polovina OSPOD (51 %) sice organizace, které pomáhají s přípravou a průběhem setkávání dětí s rodiči ve VTOS znají, ale jejich pomoc nevyužila. Téměř dvě pětiny OSPOD (38 %) dokonce žádnou takovou organizaci neznají.

Dotazník pro orgány sociálně-právní ochrany dětí obecních úřadů obcí s rozšířenou působností

Cílem dotazníku bylo zmapovat, jak OSPOD pomáhají při zajišťování práva dětí a jejich rodičů ve VTOS na vzájemný kontakt. Ptali jsme se OSPOD:

- kolik dětí, jejichž rodič je ve VTOS, evidují (kapitola 1),
- zda jim krajské úřady v této oblasti poskytují metodické vedení (kapitola 2),
- na okolnosti vedení IPOD (kapitola 3),
- jak OSPOD postupují v souvislosti s právem rodiče ve VTOS na styk s dítětem a informace o něm a jak kontakt probíhá (kapitola 4),
- zda a jaké zkušenosti mají OSPOD s prostředím věznic (kapitola 5),
- co těmto kontaktům brání (kapitola 6),
- jak postupují OSPOD, když pečující osoby brání kontaktu nebo když děti kontakt odmítají (kapitola 7), a
- zda a jak se do zprostředkování a realizace kontaktů zapojují neziskové organizace a sociální pracovníci věznic a vazebních věznic (kapitola 8).

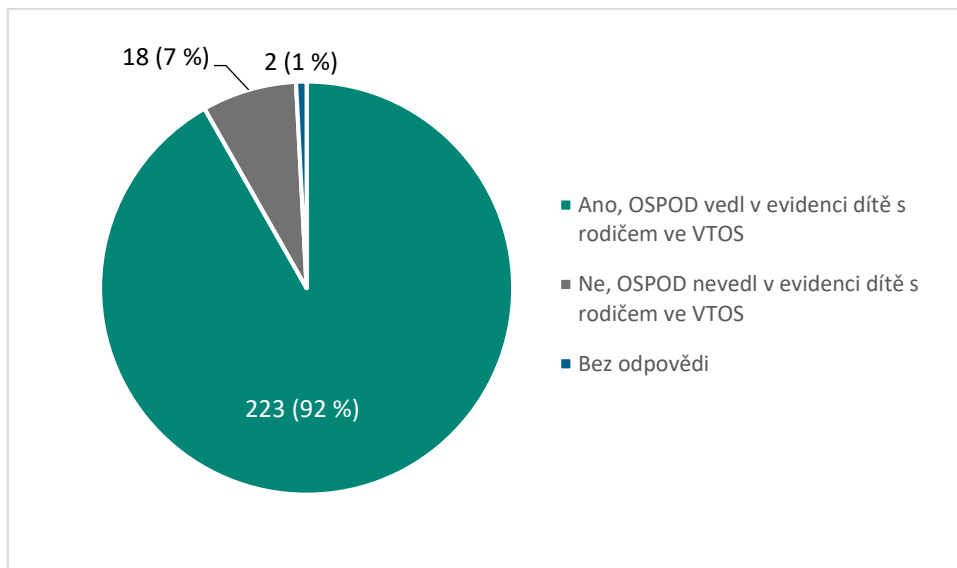
Kapitoly 3–8 se týkají jen těch OSPOD, které měly v evidenci dítě s rodičem ve VTOS v období od 1. ledna 2019 do 31. března 2022. Na závěr měli OSPOD možnost navrhnout změny a opatření, která by mohla pomoci při zajišťování práva dětí a jejich rodičů ve VTOS na vzájemný kontakt (kapitola 9).

1. Statistické údaje

Abychom zjistili, nakolik mají OSPOD zkušenosti s problematikou kontaktu dětí a rodičů ve VTOS, ptali jsme se, zda vedly v evidenci alespoň jedno takové dítě v letech 2019–2022 (graf 1). Naprostá většina OSPOD (92 %) takové děti v daném období vedla v evidenci.

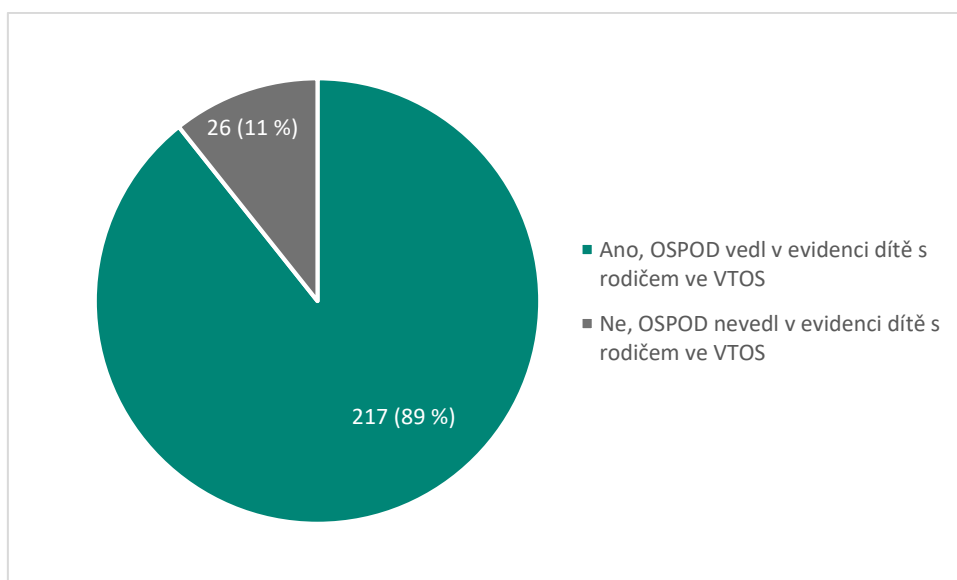
Graf 1 – Počet dětí s rodičem ve VTOS, které OSPOD vedly v evidenci od 1. ledna 2019 do 31. března 2022 (N=243)

Znění otázky: „Vedli jste v období od 1. ledna 2019 do 31. března 2022 ve Vaší evidenci alespoň jedno dítě, u kterého se alespoň jeden rodič v daném období nacházel ve VTOS?“

Rovněž nás zajímalo, nakolik je problematika pro OSPOD aktuální. Proto jsme se ptali, zda vedly v evidenci alespoň jedno dítě s rodičem ve VTOS k 31. březnu 2022 (graf 2). Naprostá většina OSPOD (89 %) k 31. březnu 2022 vedla v evidenci alespoň jedno takové dítě. Pouze přibližně desetina OSPOD (11 %) k tomuto datu v evidenci žádné takové dítě nevedla.

Graf 2 – Počet dětí s rodičem ve VTOS, které OSPOD vedly v evidenci k 31. březnu 2022 (N=243)

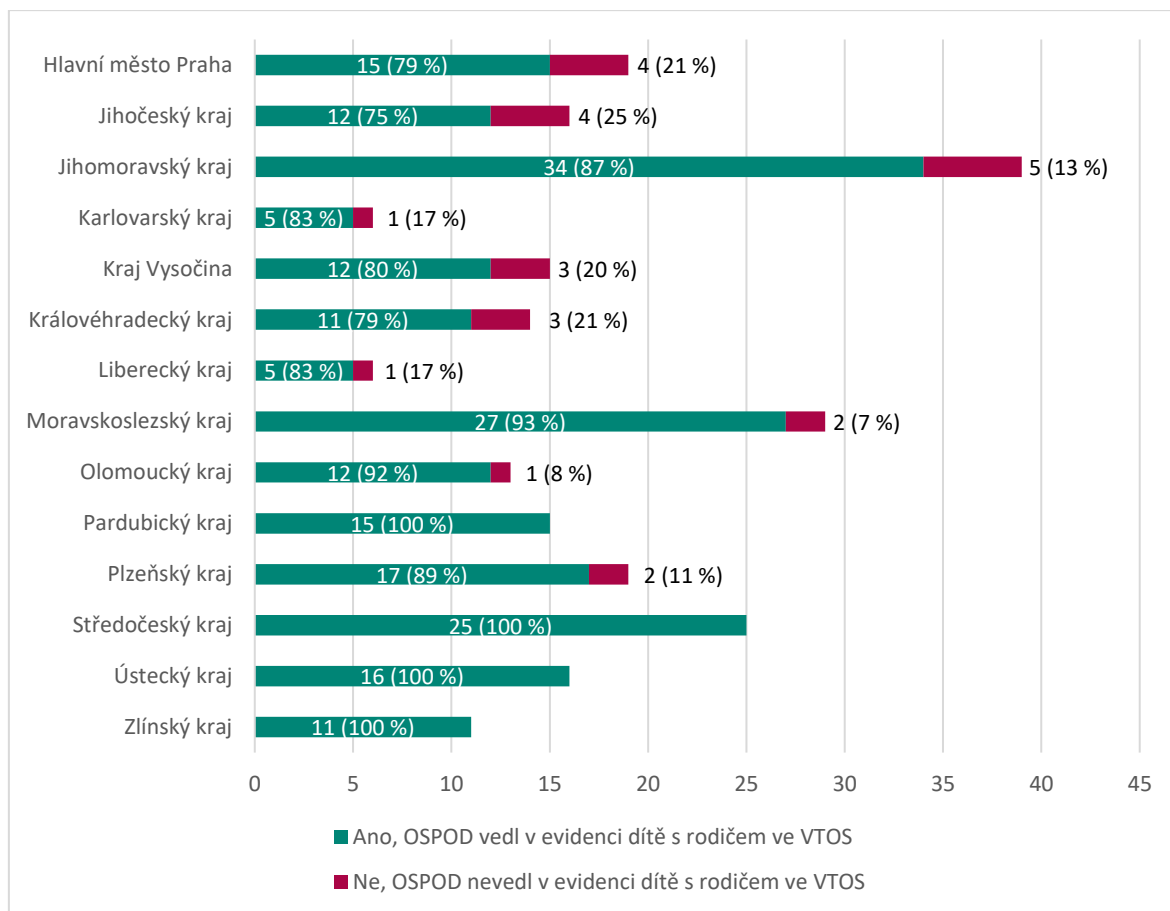
Znění otázky: „Vedli jste k 31. březnu 2022 v evidenci alespoň jedno dítě, které mělo v té době alespoň jednoho rodiče ve VTOS?“

Navazující graf 3 přibližuje situaci v jednotlivých krajích. V Pardubickém, Středočeském, Ústeckém a Zlínském kraji vedly všechny OSPOD v evidenci k 31. březnu 2022 alespoň jedno

dítě s rodičem ve VTOS. Naopak nejvíce OSPOD, které nevedly v evidenci žádné takové dítě, bylo v Jihomoravském kraji (pět OSPOD), dále v Hlavním městě Praze (čtyři OSPOD) a Jihočeském kraji (čtyři OSPOD).

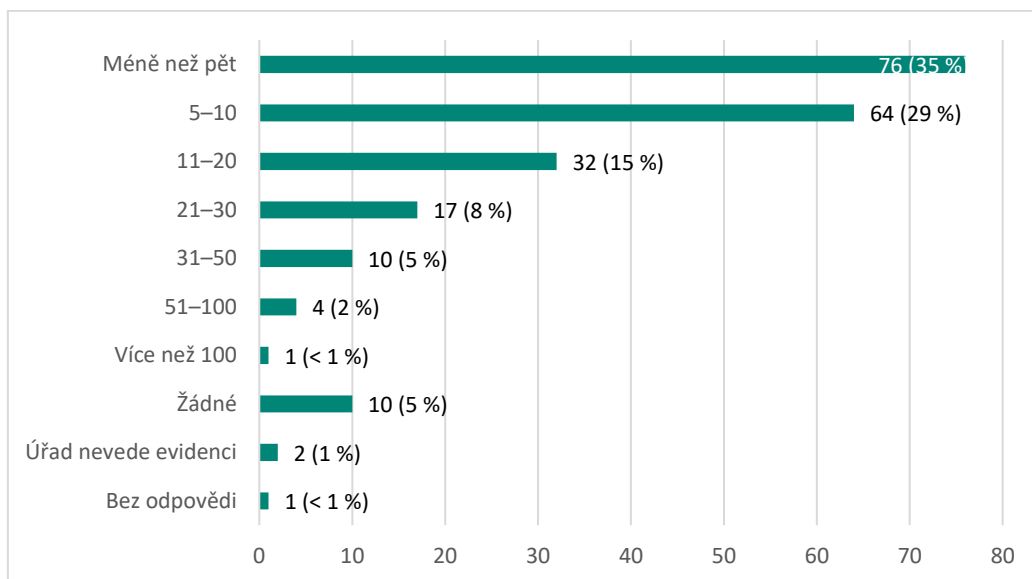
Graf 3 – Evidence dětí s rodičem ve VTOS k 31. březnu 2022 dle krajů (N=243)

Rovněž nás zajímalo, kolik dětí s rodičem ve VTOS vedly jednotlivé OSPOD jako ohrožené k 31. březnu 2022 (graf 4). Většina OSPOD, téměř dvě třetiny (64 %), nevede v evidenci víc než deset takových dětí. Pouze výjimečně (7 %) vedly OSPOD více než 50 dětí s rodičem ve VTOS v evidenci jako ohrožené. Dva z těchto OSPOD se nacházely v Ústeckém kraji, z toho jeden uvedl, že vede dokonce 200 takových dětí. Dále se jednalo vždy o jeden OSPOD v Olomouckém, Jihomoravském a Středočeském kraji. Dva OSPOD (1 %) nevedly konkrétní počet dětí s ohledem na to, že nevedou evidenci dětí rodičů ve VTOS.

Graf 4 – Počet dětí s rodičem ve VTOS, které OSPOD vedl v evidenci jako ohrožené k 31. březnu 2022 (N=217)

Znění otázky: „Jaký je počet dětí vedených ve Vaší evidenci ohrožených dětí k 31. březnu 2022, které měly v té době alespoň jednoho rodiče ve VTOS?“

2. Metodické vedení OSPOD

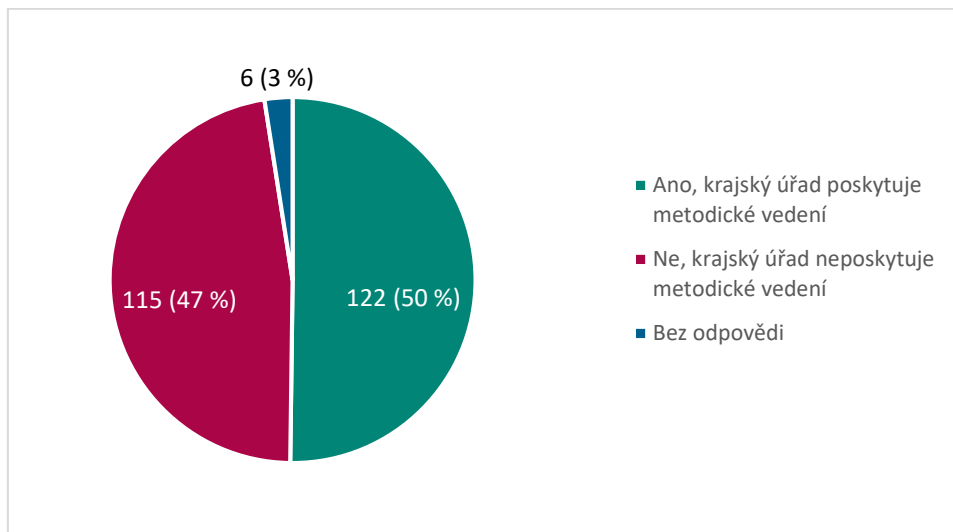
Práce s rodinou v souvislosti s kontakty dětí a jejich rodičů ve VTOS představuje specifickou oblast činnosti OSPOD a z našich dosavadních zkušeností vyplynulo, že OSPOD někdy neví, jak v takové situaci s rodinou pracovat. Proto by bylo prospěšné, kdyby krajské úřady poskytovaly OSPOD metodické vedení. Podle zákona o krajích⁵ má krajský úřad dohlížet na výkon přenesené působnosti obcí a poskytovat jim metodickou pomoc. Ta může spočívat ve vydávání metodických dokumentů, pokynů, stanovisek, v pořádání seminářů nebo kurzů. Krajský úřad tak zkvalitňuje výkon státní správy a sjednocuje aplikaci práva jednotlivými správními orgány.

Ptali jsme se, zda krajské úřady poskytují OSPOD metodické vedení v této oblasti (graf 5), což nám potvrdila jen polovina OSPOD (50 %).

⁵ V souladu s § 67 odst. 1 písm. c) zákona č. 129/2000 Sb., o krajích.

Graf 5 – Metodické vedení OSPOD v oblasti kontaktů dětí s jejich rodiči ve VTOS ze strany krajských úřadů (N=243)

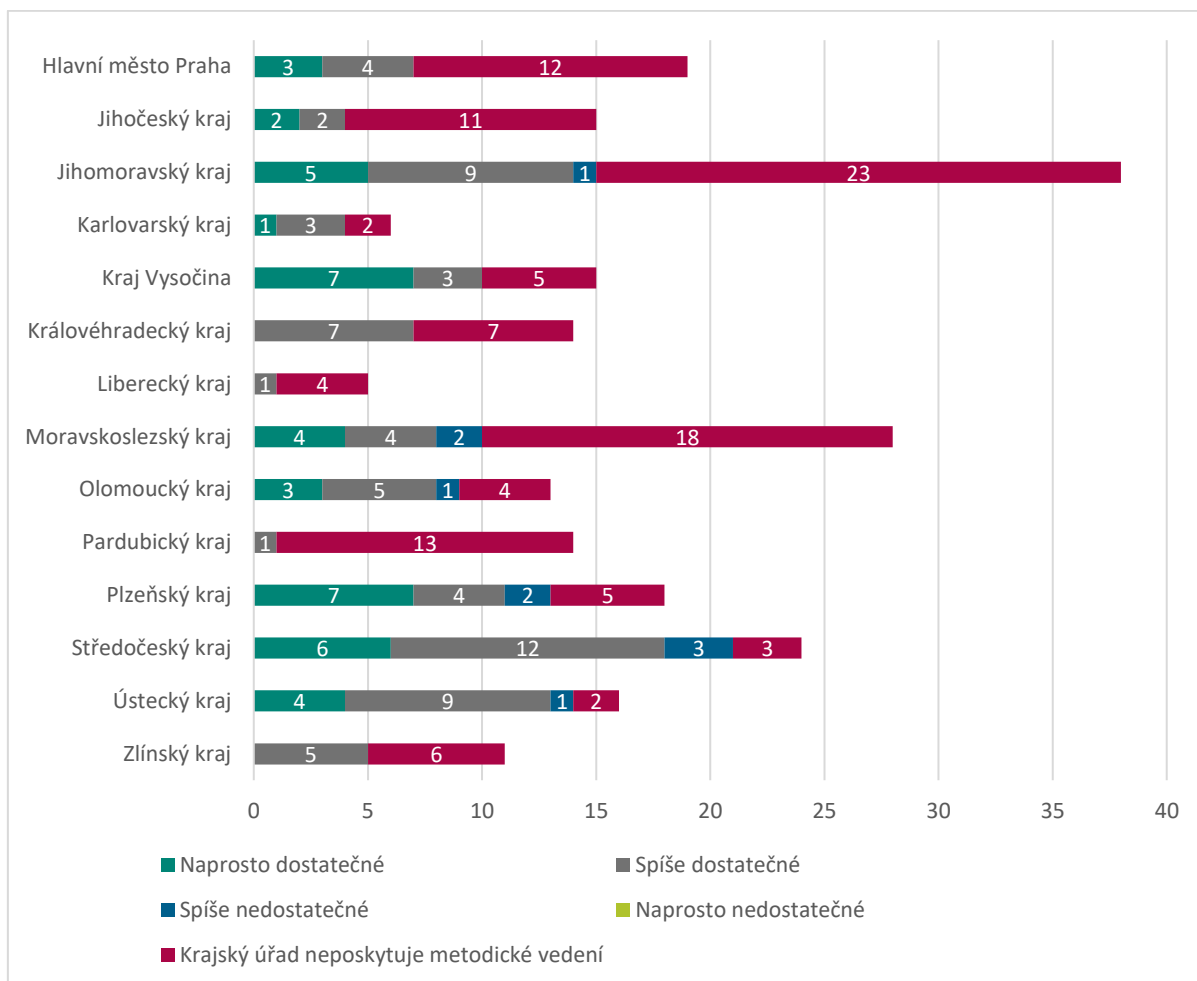

Znění otázky: „Poskytuje Vám krajský úřad metodické vedení v oblasti kontaktů dětí s jejich rodiči ve VTOS?“

Rovněž jsme se OSPOD ptali, jak hodnotí metodické vedení krajského úřadu v oblasti kontaktů dětí s jejich rodiči ve VTOS (graf 6). Nejčastěji hodnotily OSPOD metodické vedení jako naprosto dostatečné v Plzeňském kraji a v Kraji Vysočina. Žádný z OSPOD nevedl, že hodnotí metodické vedení příslušného krajského úřadu jako naprosto nedostatečné, a více než jednou označily metodické vedení jako spíše nedostatečné nižší jednotky OSPOD ve Středočeském, Moravskoslezském a Plzeňském kraji. Mezi kraji, kde OSPOD nedostává metodické vedení krajského úřadu, figuruje především Jihomoravský (23 OSPOD) a Moravskoslezský kraj (18 OSPOD).

Graf 6 – Hodnocení metodického vedení krajským úřadem v oblasti kontaktů dětí s jejich rodiči ve VTOS (N=236⁶)

Znění otázek: „Poskytuje Vám krajský úřad metodické vedení v oblasti kontaktů dětí s jejich rodiči ve VTOS?“, „Hodnotíte metodické vedení ze strany krajského úřadu v oblasti kontaktů dětí s jejich rodiči ve VTOS jako dostatečné?“

U všech krajů jsme se setkali tím, že některé OSPOD uváděly, že krajský úřad jim metodické vedení poskytuje, zatímco jiné OSPOD uváděly, že tentýž krajský úřad metodické vedení neposkytuje. Tyto výsledky mohou odrážet skutečnost, že přestože krajský úřad nevydal metodiku pro všechny OSPOD v kraji, některým OSPOD mohl poskytovat metodické vedení prostřednictvím porad a konzultací individuálních případů. V úvahu připadá také možnost, že krajský úřad vydal vlastní metodický dokument, ale ne všechny OSPOD jsou s ním seznámeny.

Oslovili jsme také jednotlivé krajské úřady. Žádali jsme je, aby v případě, že vytvořily vlastní metodický pokyn či doporučení pro postup OSPOD v této oblasti, nám tento dokument zaslaly. Žádný z krajských úřadů nám písemný metodický dokument nezaslal. Od Krajského úřadu Kraje Vysočina jsme zjistili, že žádný metodický materiál nezpracoval, na tuto proble-

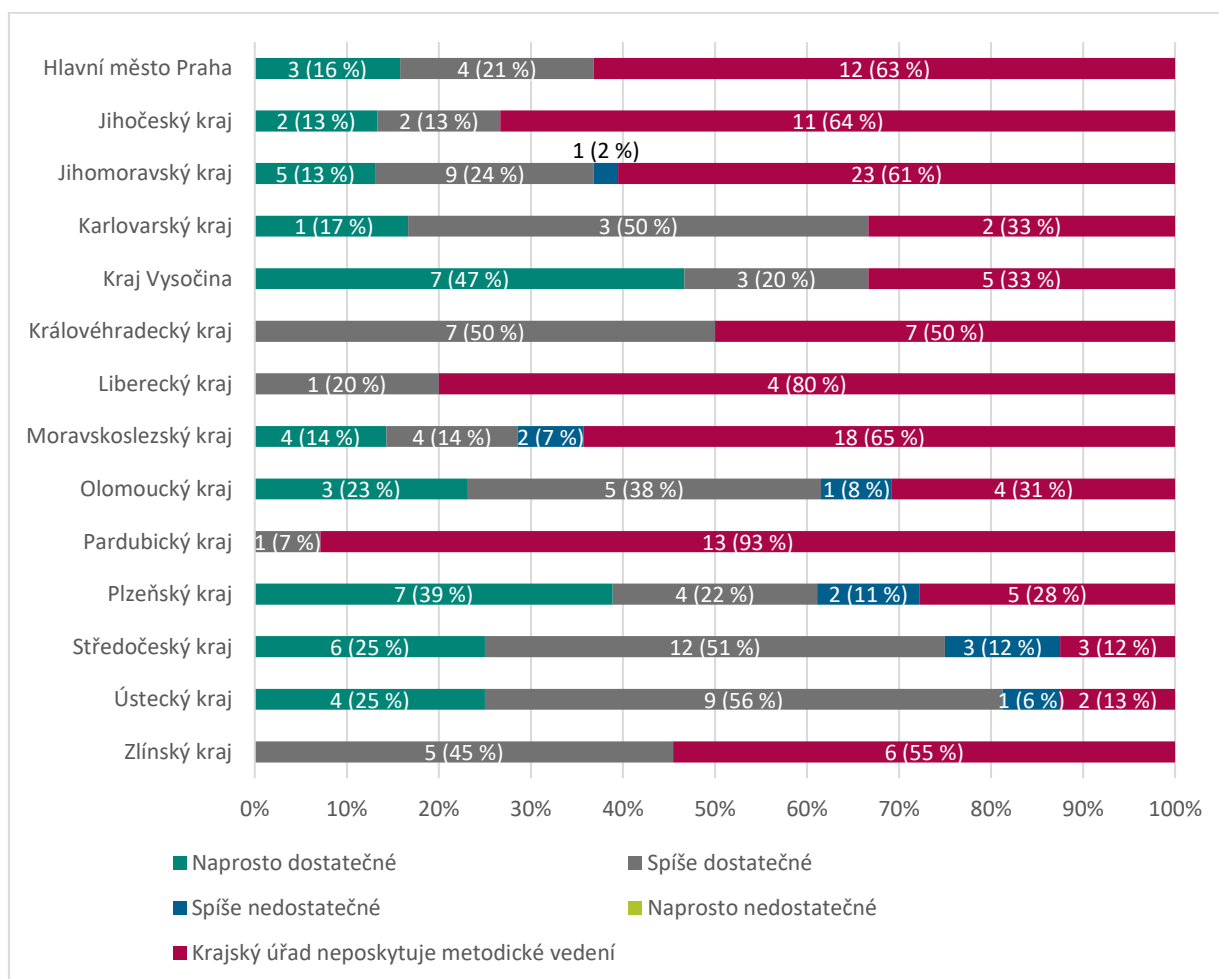
6 Sedm respondentů na otázku neodpovědělo.

matiku ale upozorňuje OSPOD v rámci porad a seznamuje je se související judikaturou Ústavního soudu a s odbornými články. Krajský úřad Karlovarského kraje nám sdělil, že ani on nevytvořil metodický pokyn či doporučení, v rámci své metodické činnosti ale kromě pravidelných porad nabízí OSPOD i individuální konzultace k jednotlivým případům.

Jak je patrné z grafu 7, nejlépe hodnotí metodické vedení OSPOD v Ústeckém kraji, kde více než čtyři pětiny OSPOD (81 %) označily metodické vedení alespoň jako spíše dostatečné. Naopak zdaleka nejhůře si stojí Pardubický kraj, kde naprostá většina OSPOD (93 %) uvedla, že krajský úřad neposkytuje metodické vedení.

Graf 7 – Hodnocení metodického vedení krajským úřadem v oblasti kontaktů dětí s jejich rodiči ve VTOS – poměrové vyjádření (N=236⁷)

Znění otázek: „Poskytuje Vám krajský úřad metodické vedení v oblasti kontaktů dětí s jejich rodiči ve VTOS?“, „Hodnotíte metodické vedení ze strany krajského úřadu v oblasti kontaktů dětí s jejich rodiči ve VTOS jako dostatečné?“

7 Sedm respondentů na otázku neodpovědělo.

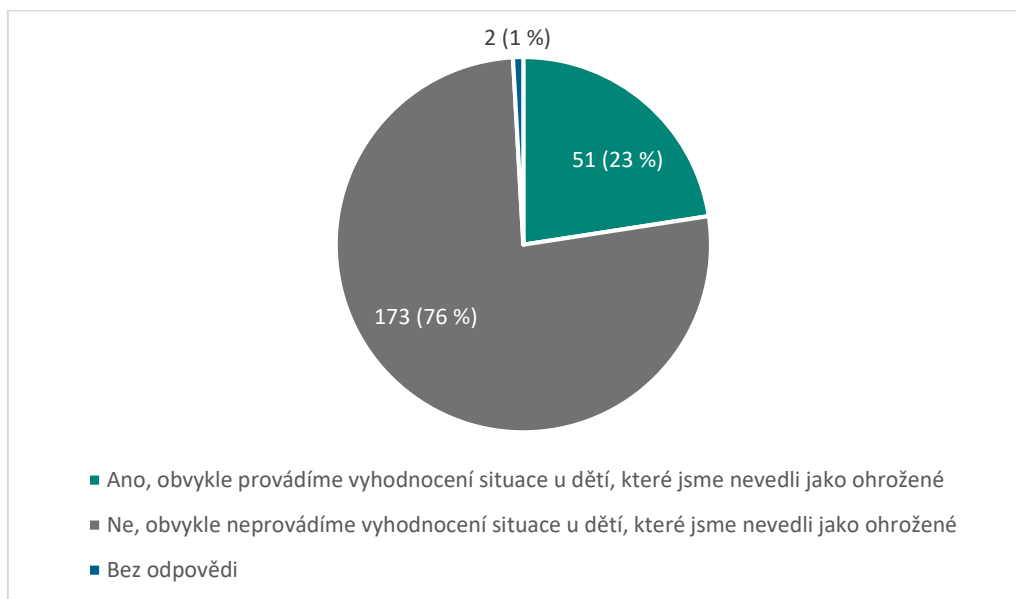

3. Vedení individuálního plánu ochrany dítěte

OSPOD má podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí⁸ pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny, a to zejména z hlediska posouzení, zda se jedná o ohrožené dítě.⁹ Proto nás zajímalo, zda OSPOD u dětí, které mají rodiče ve VTOS, podrobněji vyhodnocují situaci dítěte (graf 8). Účelem tohoto vyhodnocování je shromáždit a analyzovat co nejvíce relevantních informací o dítěti, jeho rodině a širším sociálním prostředí, tedy podkladů pro stanovení dalšího postupu sociální práce s dítětem a rodinou a zpracování IPOD. Ten obsahuje opatření k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a k posílení funkcí rodiny a stanoví časový plán pro provádění těchto opatření.

Většina OSPOD, více než tři čtvrtiny z nich (76 %), obvykle neprovádí podrobnější vyhodnocení situace dětí v souvislosti s nástupem jejich rodiče do VTOS u dětí, které do té doby nevedly jako ohrožené. Pouze přibližně čtvrtina OSPOD (23 %) v dané situaci provádí podrobné vyhodnocení.

Graf 8 – Vyhodnocení situace dítěte v souvislosti s nástupem jeho rodiče do VTOS u dětí, které OSPOD do té doby nevedl jako ohrožené (N=226)

Znění otázky: „Provádíte obvykle v souvislosti s nástupem rodiče do VTOS podrobné vyhodnocení situace dítěte u dětí, které jste doposud jako ohrožené nevedli?“

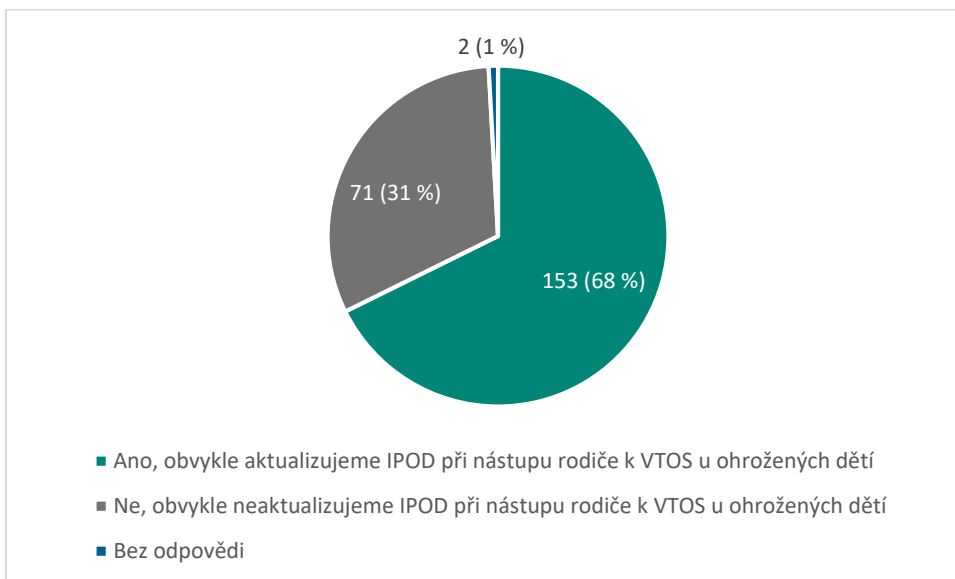
Stejně tak nás zajímalo, zda OSPOD obvykle aktualizují IPOD u dětí, které vedou jako ohrožené, když rodič dítěte nastupuje do VTOS (graf 9). Více než dvě třetiny OSPOD v této situaci IPOD aktualizují (68 %), pouze necelá třetina OSPOD tak nečiní.

8 Podle § 10 odst. 3 písm. c) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

9 Ve smyslu § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

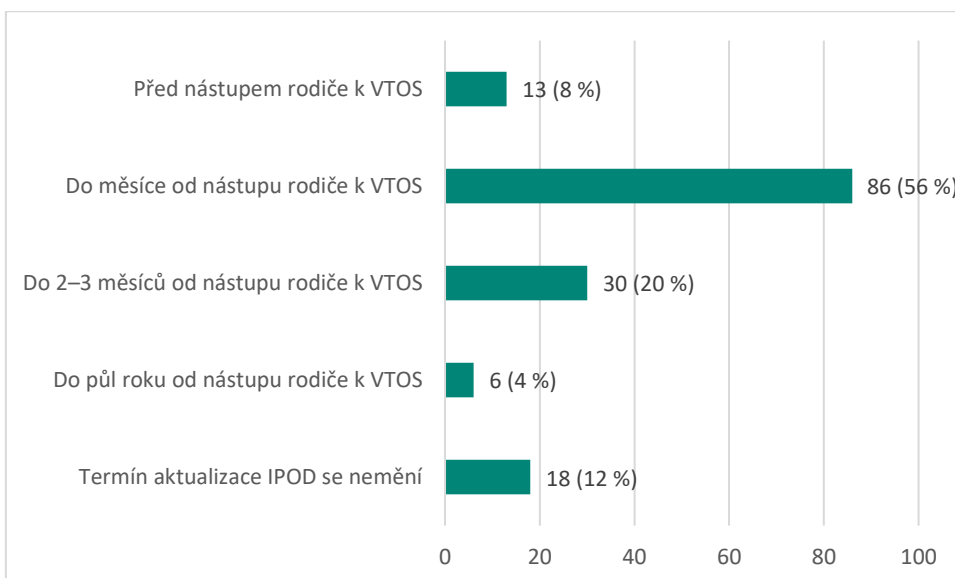
Graf 9 – Aktualizace IPOD při nástupu rodiče k VTOS u ohrožených dětí (N=226)

Znění otázky: „Aktualizujete obvykle IPOD v souvislosti s nástupem rodiče k VTOS u dětí, které již vedete jako ohrožené?“

U těch OSPOD, které aktualizují IPOD při nástupu rodiče k výkonu trestu odnětí svobody, nás zajímalo, kdy IPOD aktualizují (graf 10). Více než polovina z nich (56 %) aktualizuje IPOD do měsíce od nástupu rodiče k VTOS, pětina z nich (20 %) tak činí do dvou až tří měsíců a několik OSPOD (4 %) aktualizuje IPOD do půl roku. Téměř desetina OSPOD (8 %) aktualizuje IPOD ještě před nástupem rodiče k VTOS a více než desetina (12 %) upravuje IPOD v termínu, který stanovily předem, nehledě na nástup rodiče k VTOS.

Graf 10 – Období aktualizace IPOD u ohrožených dětí při nástupu rodiče k VTOS (N=153)

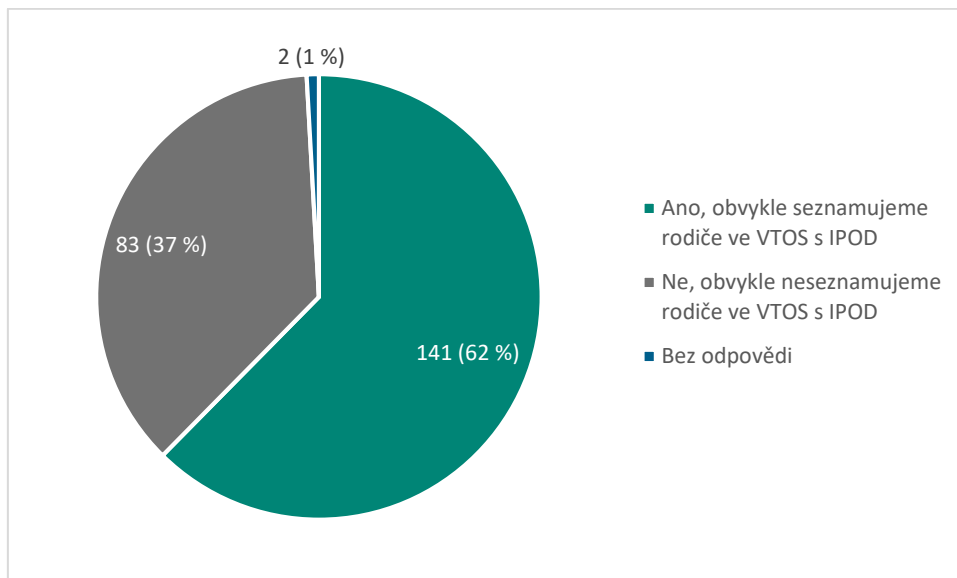
Znění otázky: „Kdy obvykle aktualizujete IPOD v souvislosti s nástupem rodiče k VTOS u dětí, které již vedete jako ohrožené?“

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí ukládá OSPOD vytvářet IPOD na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny ve spolupráci s rodiči. Proto nás zajímalo, zda OSPOD rodiče ve

VTOS s IPOD seznamují (graf 11). Většina OSPOD, téměř dvě třetiny (62 %), seznamuje rodiče ve VTOS s IPOD. Více než třetina OSPOD (37 %) rodiče ve VTOS s IPOD neseznamuje.

Graf 11 – Seznamování rodiče ve VTOS s IPOD (N=226)

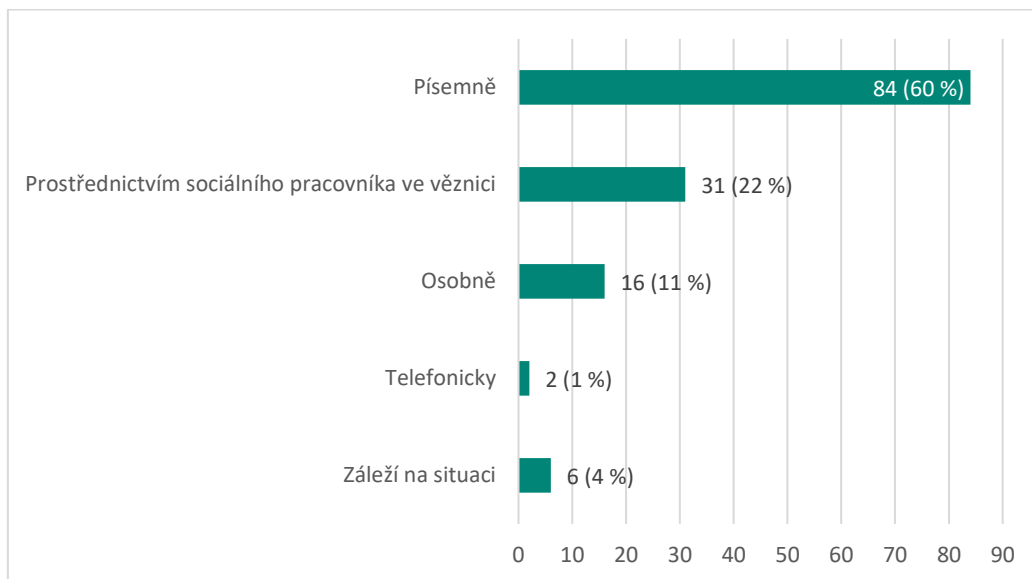

Znění otázky: „Seznamujete obvykle rodiče ve VTOS s IPOD?“

U těch OSPOD, které seznamují rodiče ve VTOS s IPOD, nás zajímalo, jakým způsobem tak činí (graf 12). Nejčastěji, přibližně ve dvou třetinách (60 %), OSPOD seznamují rodiče s IPOD písemně, přibližně pětina (22 %) seznamuje rodiče s IPOD prostřednictvím sociálního pracovníka ve věznici. Pouze přibližně desetina OSPOD (11 %) seznamuje rodiče s IPOD osobně a telefonicky seznamují rodiče OSPOD pouze výjimečně (1 %). Některé OSPOD uvedly, že záleží na situaci (4 %), protože volí odlišný postup u dětí, které jsou v péči druhého rodiče a u dětí v ústavní výchově. U dětí v ústavní výchově jeden OSPOD například seznamuje rodiče s IPOD prostřednictvím příslušného ústavního zařízení, jiný OSPOD naopak rodiče těchto dětí seznamuje s IPOD osobně (zatímco u jiných dětí seznamují rodiče s IPOD písemně nebo telefonicky).

Graf 12 – Způsob seznamování rodiče ve VTOS s IPOD (N=139)

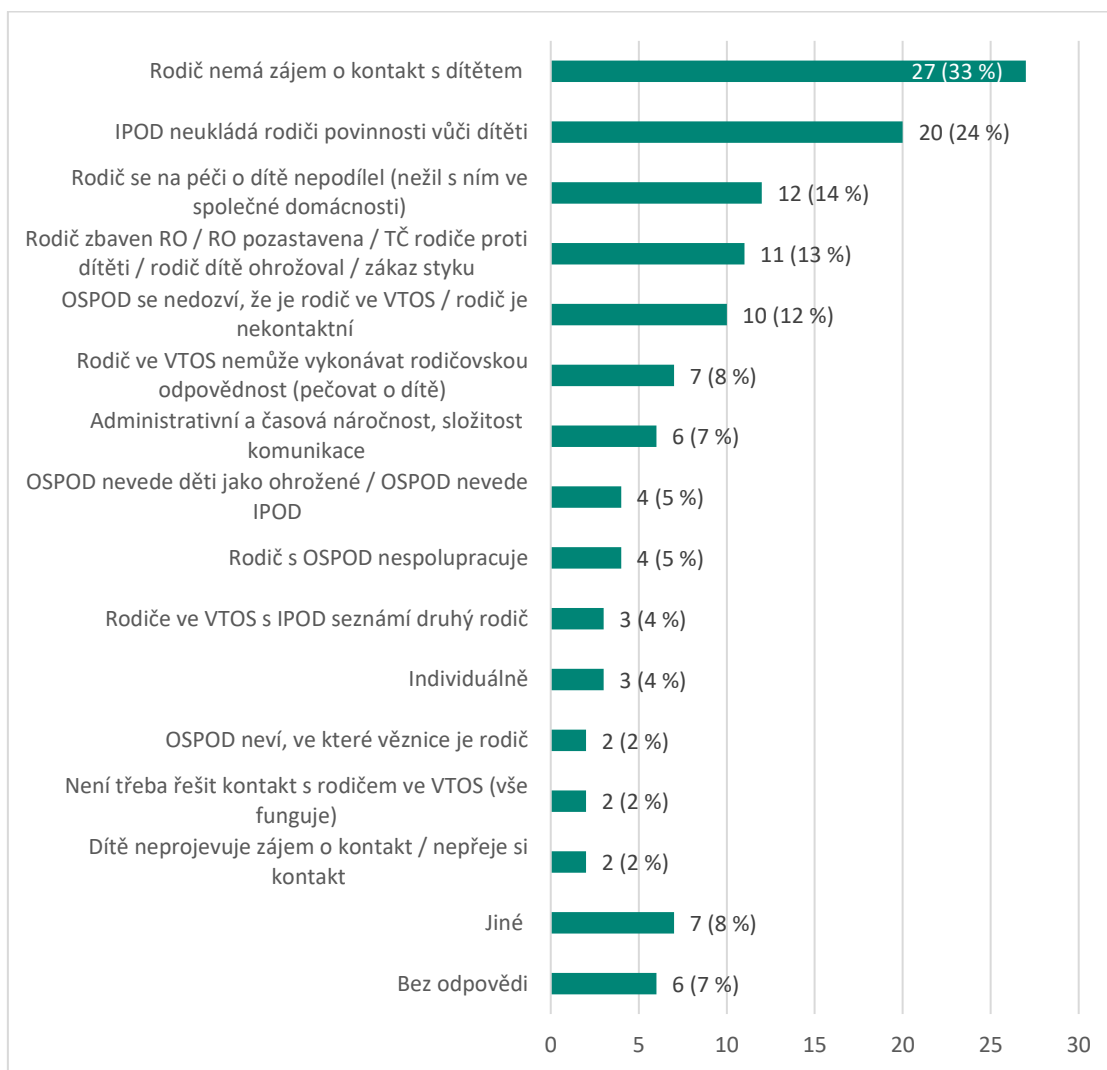

Znění otázky: „Jakým způsobem obvykle seznamujete rodiče ve VTOS s IPOD?“

Zajímalo nás rovněž, proč některé OSPOD neseznamují rodiče ve VTOS s IPOD (graf 13). Nejčastěji, ve třetině těchto OSPOD (33 %), neseznamují rodiče s IPOD, protože rodič nemá zájem o kontakt s dítětem. Přibližně čtvrtina OSPOD (24 %) uvedla, že IPOD neukládá rodiči žádné povinnosti k dítěti. Pokud se rodič nepodílel na péči o dítě, například spolu ani nežili v jedné domácnosti, je to pro některé OSPOD (14 %) důvod, proč ho neseznamovat s IPOD. Další důvod může představovat skutečnost, že soud zbavil rodiče ve VTOS rodičovské odpovědnosti, případně jim rodičovskou odpovědnost pozastavil, nebo rodič spáchal trestný čin vůči dítěti (13 %). Některé OSPOD neseznamují rodiče s IPOD, protože neví, že rodiče nastoupili k výkonu trestu odnětí svobody, případně se OSPOD nedaří s rodiči spojit (12 %). Několik OSPOD (7 %) uvedlo, že pro ně představuje překážku v seznamování rodiče s IPOD administrativní a časová náročnost. A několik OSPOD (3 %) také spoléhá na to, že rodiče ve VTOS seznámí s IPOD druhý rodič.

Graf 13 – Důvody, proč OSPOD neseznamuje rodiče ve VTOS s IPOD (N=83)

Znění otázky: „Z jakého důvodu obvykle neseznamujete rodiče ve VTOS s IPOD?“

Pozn.: Součet podílů netvoří 100 %, některé odpovědi jsme zařadili do více kategorií.

4. Informování rodiče ve VTOS a kontakt s dítětem

Rodič ve VTOS zůstává nositelem rodičovské odpovědnosti¹⁰ (pokud soud nerozhodl jinak). Zastáváme názor, že není důvod, proč by rodič neměl mít dostatek informací o svém dítěti jenom z toho důvodu, že vykonává trest odnětí svobody. Rodiči ve VTOS mají informace o dítěti poskytovat primárně pečující osoby. OSPOD má povinnost s rodičem ve VTOS komunikovat, informovat ho o aktuální situaci dítěte a projednávat s ním kroky, které navrhuje k řešení další situace dítěte. Zásadní záležitosti by měl OSPOD s rodičem projednávat osobně, pokud je to možné.¹¹

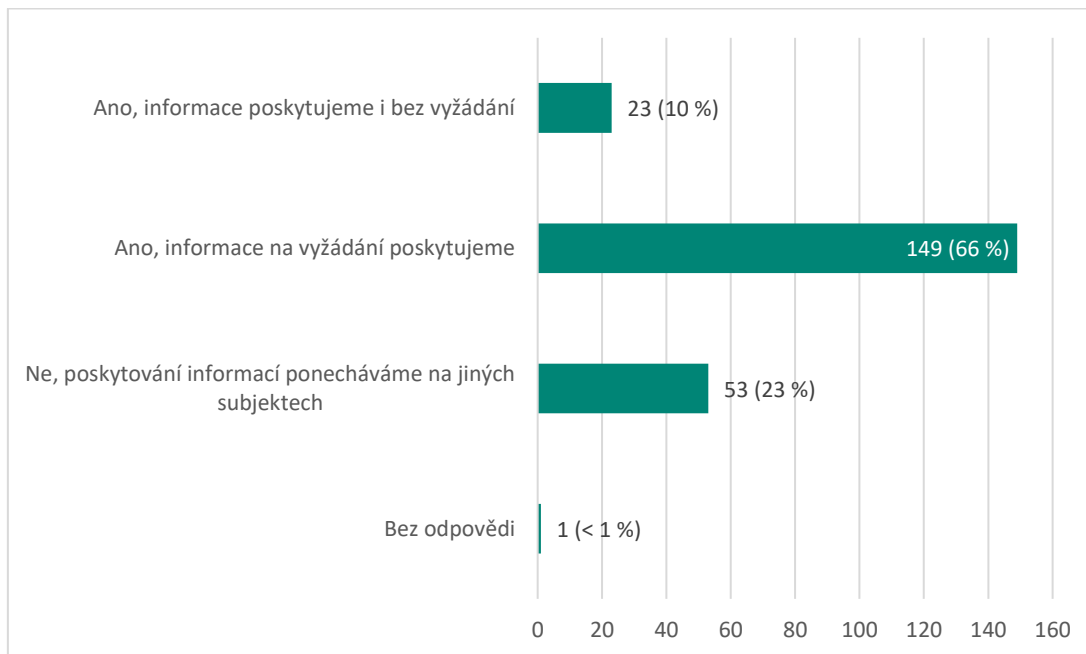
10 Ustanovení § 858 občanského zákoníku.

11 Viz například zpráva o šetření ze dne 15. dubna 2020, sp. zn. 6799/2019/VOP, dostupná z <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/8150>.

Zajímalo nás tedy, jestli OSPOD obvykle poskytuje informace o dítěti rodiči ve VTOS (graf 14). Více než tři čtvrtiny OSPOD (76 %) poskytuje informace o dítěti rodiči ve VTOS, z toho desetiina i bez vyžádání (10 %). Přibližně pětina OSPOD (23 %) ponechává informování o dítěti na jiných subjektech.

Graf 14 – Poskytování informací o dítěti rodiči ve VTOS (N=226)

Znění otázky: „Poskytujete obvykle rodiči ve VTOS informace o dítěti?“

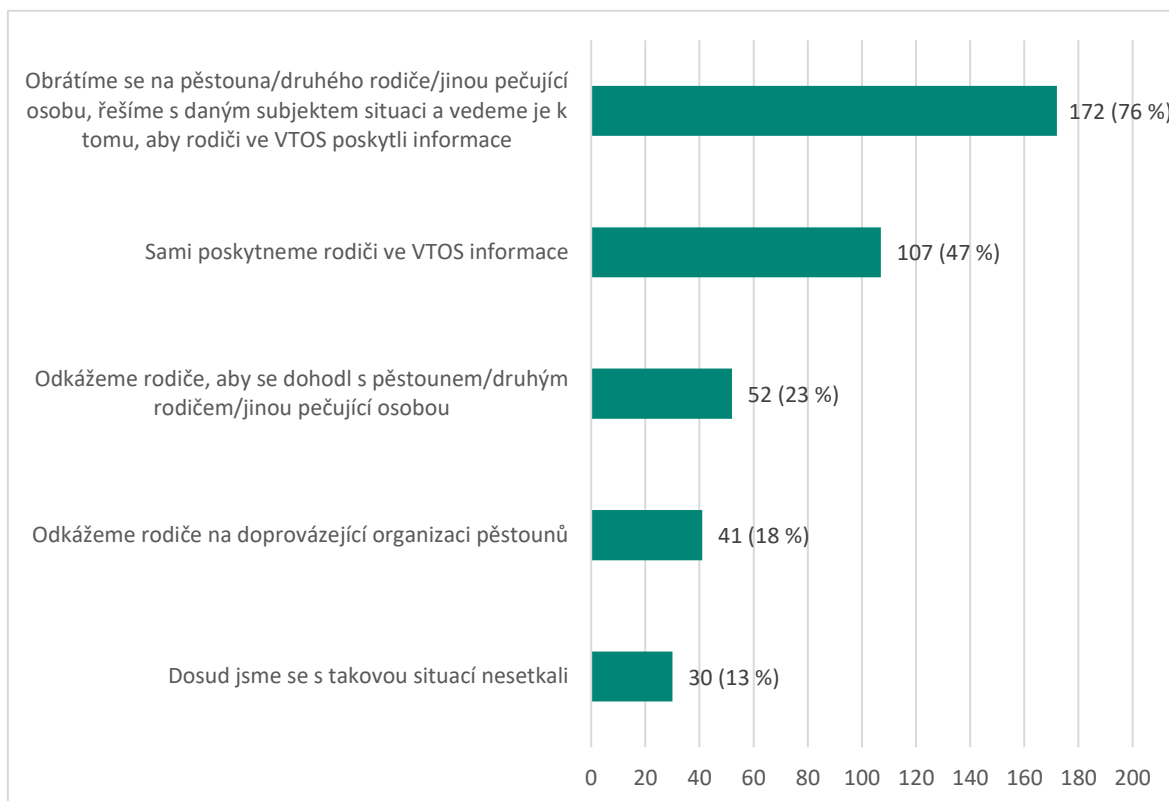
Rodič ve VTOS má právo na informace o svém dítěti v péči druhého rodiče, v pěstounské péči i v ústavním zařízení.¹² Má také právo požádat OSPOD o pomoc při výkonu svých práv a povinností a OSPOD má povinnost mu ji poskytnout.¹³ Pokud pečující osoby nebo ústavní zařízení svou informační povinnost neplní, měl by s nimi OSPOD situaci projednat, poučit je o jejich povinnostech a vést je k jejich plnění. V případě potřeby by měl OSPOD nabízet pomoc s uzavřením dohody. Zajímalo nás tedy, jak OSPOD obvykle postupují, když se na ně obrátí rodič ve VTOS s tím, že nedostává od pečující osoby nebo ústavního zařízení informace o dítěti (graf 15). OSPOD nejčastěji (76 %) s příslušnou pečující osobou nebo ústavním zařízením řeší situaci a vede je k tomu, aby rodiči ve VTOS informace poskytli. Téměř polovina OSPOD (47 %) sama poskytne rodiči ve VTOS informace. Přibližně dvě pětiny OSPOD (41 %) v takové situaci odkazují rodiče ve VTOS, aby se dohodli s pečující osobou (23 %) nebo s doprovázející organizací pěstounů (18 %).

12 Ustanovení § 890 a 960 odst. 2 občanského zákoníku, ustanovení § 24 odst. 1 písm. h) zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních.

13 Ustanovení § 9 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Graf 15 – Postup OSPOD v situaci, kdy se na něj obrátí rodič ve VTOS s tím, že nedostává od pěstouna/druhého rodiče/jiné pečující osoby informace o dítěti (N=226)

Znění otázky: „Jak obvykle postupujete, když se na Vás obrátí rodič ve VTOS s tím, že nedostává od pěstouna/druhého rodiče/jiné pečující osoby informace o dítěti?“

Pozn.: Součet podílů netvoří 100 %, jelikož respondenti mohli označit více odpovědí.

Právo na rodinný život a na styk rodičů s dětmi zakotvuje řada mezinárodních úmluv.¹⁴ Součástí práva na respektování rodinného života je povinnost příslušných orgánů pomáhat vězněné osobě udržovat kontakt se svou rodinou.¹⁵

Jak uvedl Ústavní soud, samotné uvěznění by bez dalšího nemělo být považováno za důvod upření vězněnému rodiči přímý styk s dítětem. Tím spíše by potom neměl být vězněnému rodiči bez dalšího upírán alespoň nepřímý styk s dítětem (zejména formou dopisů či telefonátů), který může přímý styk s ohledem na jeho případnou nevhodnost v konkrétním případě buď dočasně nahradit, či vhodně doplnit. Zachování osobního kontaktu vězněných rodičů s jejich dětmi by mělo být pravidlem a jeho vyloučení výjimkou, která musí být

14 Článek 4 Úmluvy o styku s dětmi, vyhlášené pod č. 91/2005, Sb. m. s.; čl. 9 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte, vyhlášené pod č. 104/1991 Sb.; článek 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, vyhlášené pod č. 209/1992 Sb.

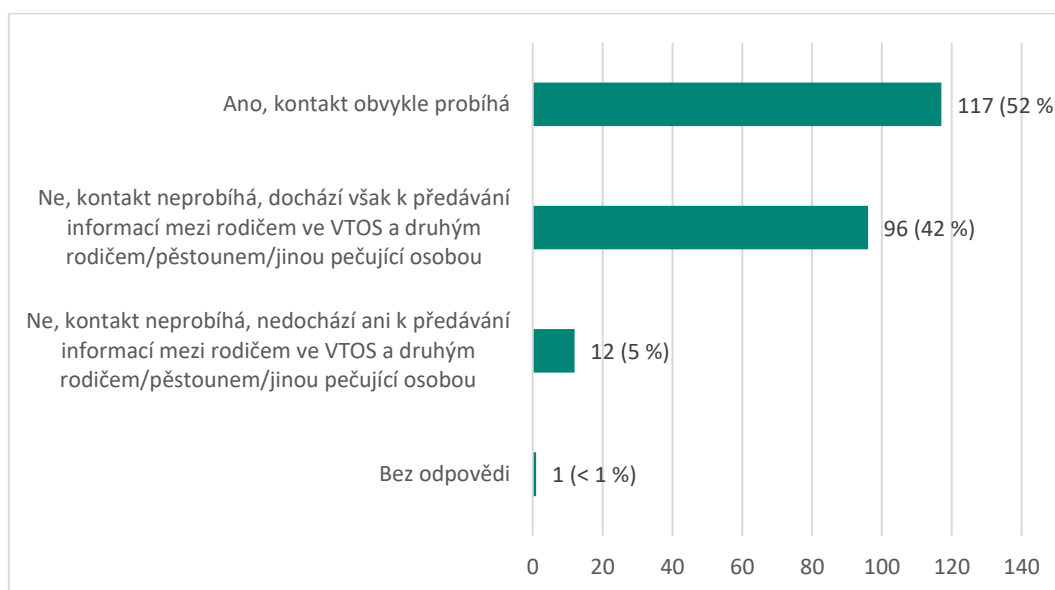
15 Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Messina proti Itálii* ze dne 29. 10. 1992, stížnost č. 13803/88; rozsudek ESLP ve věci *Lavents proti Lotyšsku* ze dne 28. 11. 2002, stížnost č. 58442/00, bod 139; rozsudek ESLP ve věci *Ostrovar proti Moldavsku* ze dne 13. 9. 2005, bod 105, stížnost č. 35207/03.

postavena na přesvědčivých a závažných důvodech. Ústavní soud rovněž upozornil, že zdůvodnit omezení kontaktu dítěte s vězněným rodičem nelze pouze obecným konstatováním, že návštěva ve vězení by pro nezletilé dítě mohla představovat trauma.¹⁶

Ptali jsme se, zda obvykle probíhá kontakt mezi dítětem v evidenci OSPOD a jeho rodičem ve VTOS (graf 16), což nám potvrdila více než polovina OSPOD (52 %). Přibližně dvě pětiny OSPOD (42 %) uvedly, že neprobíhá kontakt, ale dochází alespoň k předávání informací mezi rodičem ve VTOS a pečující osobou nebo ústavním zařízením; a několik OSPOD (5 %) uvedlo, že nedochází ani k předávání informací.

Graf 16 – Kontakt mezi dítětem a rodičem ve VTOS (N=226)

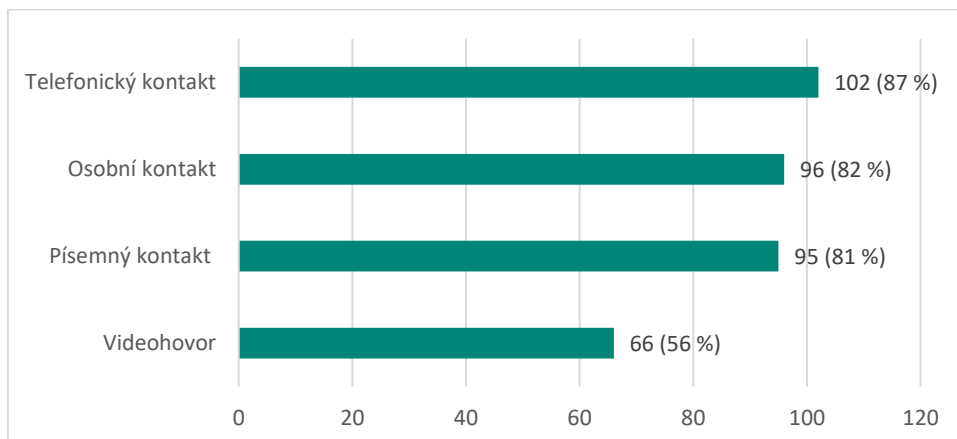
Znění otázky: „Probíhá obvykle kontakt mezi dítětem ve Vaší evidenci a jeho rodičem ve VTOS?“

U OSPOD, které mají zkušenost, že probíhá kontakt mezi rodičem ve VTOS a dítětem, nás zajímalo, jaká je obvykle forma tohoto kontaktu (graf 17). Nejčastěji, u více než čtyř pětin OSPOD probíhal kontakt telefonicky (87 %), osobně (82 %) nebo písemně (81 %). Méně obvyklá je forma kontaktu prostřednictvím videohovorů, kterou uvedla více než polovina OSPOD (56 %).

¹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 8. srpna 2017, sp. zn. II. ÚS 22/17, bod 26, dostupný z www.usoud.cz, a nález Ústavního soudu ze dne 20. prosince 2017, sp. zn. I. ÚS 3296/17, bod 24, dostupný z www.usoud.cz.

Graf 17 – Forma kontaktu mezi dítětem a rodičem ve VTOS (N=117)

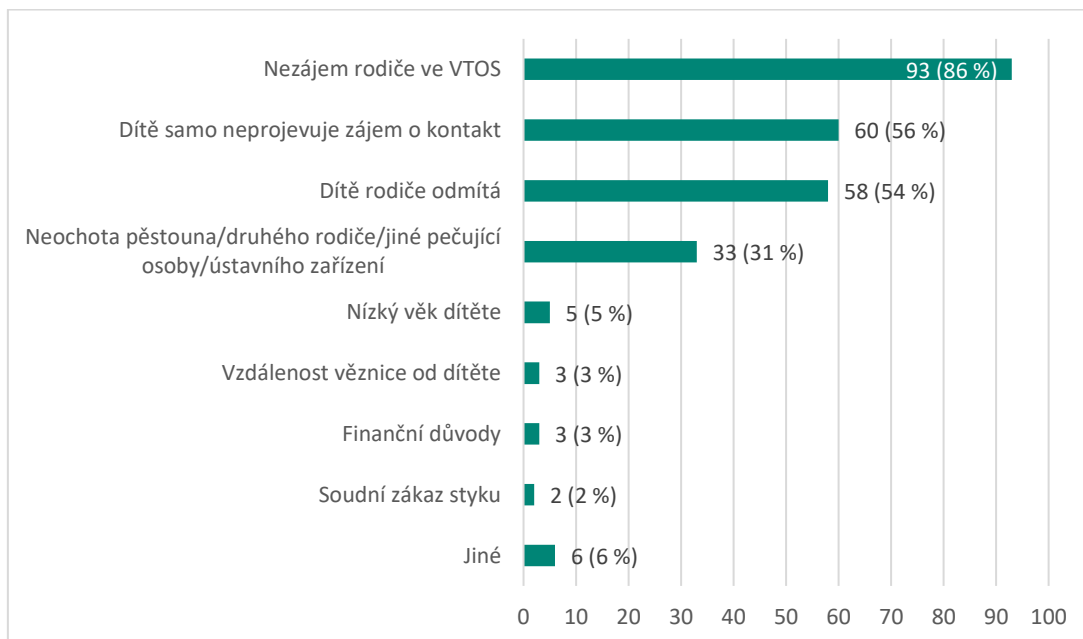

Znění otázky: „Jaká je obvykle forma kontaktu mezi dítětem a jeho rodičem ve VTOS?“

Pozn.: Součet podílů netvoří 100 %, jelikož respondenti mohli označit více odpovědí.

OSPOD, kde obvykle neprobíhá kontakt mezi dětmi a jejich rodiči ve VTOS, jsme se ptali, jaké jsou pro to důvody (graf 18). Kontakt nejčastěji (86 %) neprobíhá, protože o něj nemá zájem rodič ve VTOS. Následují důvody na straně dítěte, kdy přibližně polovina OSPOD má zkušenost s tím, že dítě neprojevuje o kontakt zájem (56 %) a rovněž přibližně polovina OSPOD má zkušenost s tím, že dítě rodiče odmítá (54 %). Dalším významným důvodem podle OSPOD představuje neochota pečující osoby nebo ústavního zařízení (31 %). Kategorie Jiné zahrnuje důvody jako „zdravotní stav dítěte“ (bez bližší specifikace) nebo skutečnost, že „rodič byl zbaven rodičovské odpovědnosti“.

Graf 18 – Důvody, proč neprobíhá kontakt mezi dítětem a jeho rodičem ve VTOS (N=108)

Znění otázky: „Z jakého důvodu obvykle neprobíhá kontakt mezi dítětem ve Vaší evidenci a jeho rodičem ve VTOS?“

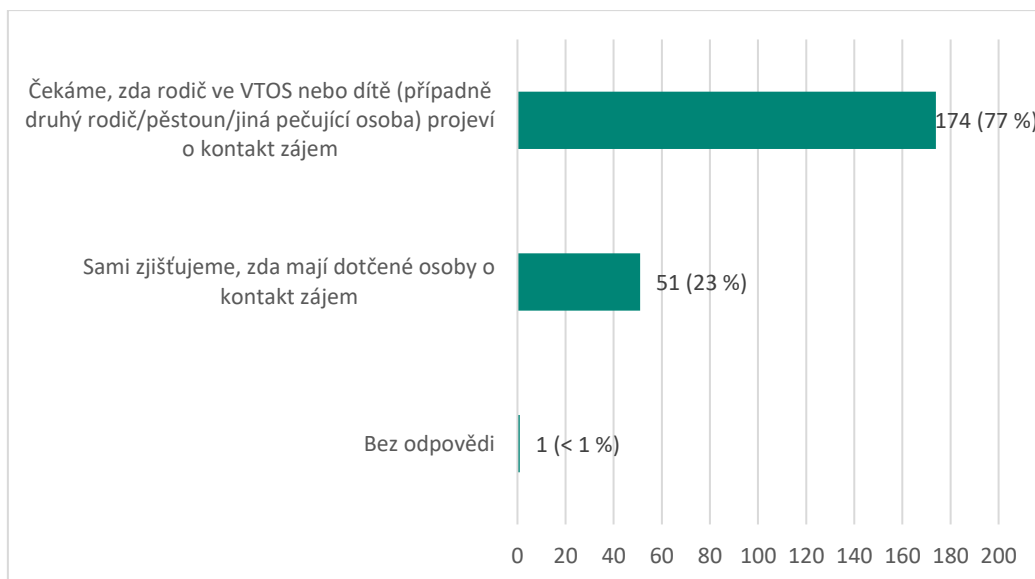
Pozn.: Součet podílů netvoří 100 %, jelikož respondenti mohli označit více odpovědí.

Pokud rodič dítěte nastoupí do VTOS, OSPOD tomu má přizpůsobit IPOD¹⁷ a plánování styku rodiče s dítětem v rámci IPOD.¹⁸

Zajímalo nás, jak OSPOD postupují při nastavení kontaktů mezi dětmi a jejich rodiči ve VTOS (graf 19), zda samy zjišťují, jestli má dítě nebo rodič ve VTOS zájem o kontakt anebo čekají, až někdo z nich projeví zájem. Většina OSPOD, více než tři čtvrtiny (77 %), vyčkává, až projeví zájem dítě nebo jeho rodič ve VTOS. Pouze necelá čtvrtina OSPOD (23 %) sama zjišťuje, jestli mají dotčené zájem o kontakt.

Graf 19 – Iniciativa OSPOD při nastavení kontaktu rodiče ve VTOS a jeho dítěte (N=226)

Znění otázky: „Zabýváte se obvykle otázkou nastavení kontaktů dítěte a rodiče ve VTOS automaticky z vlastní iniciativy, nebo čekáte na projevovaný zájem ze strany rodiče ve VTOS nebo dítěte (případně druhého rodiče/pěstouna/jiné pečující osoby)?“

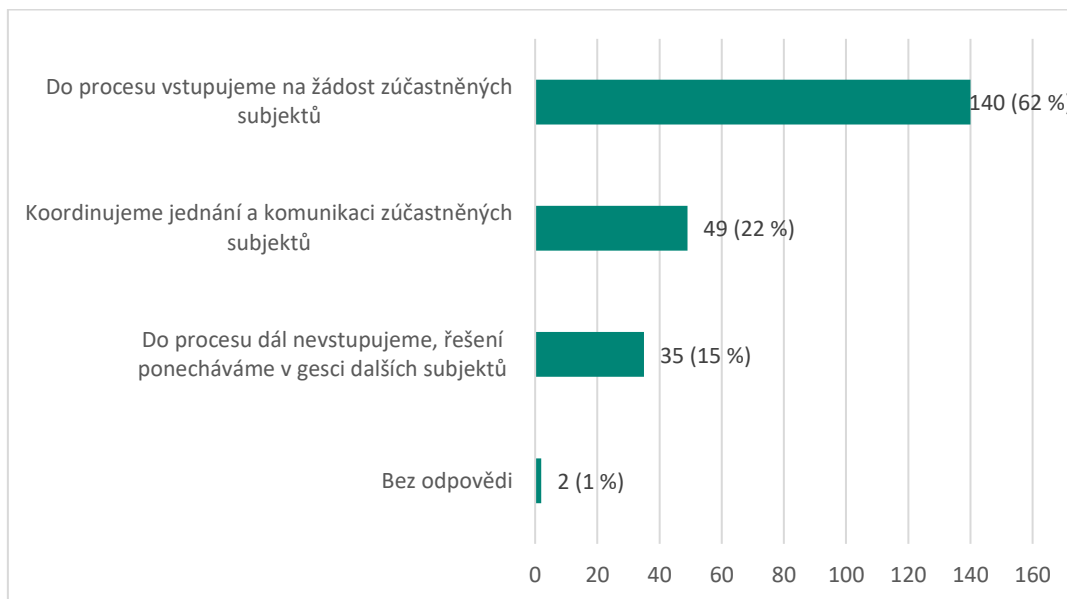
Dále nás zajímalo, nakolik jsou OSPOD proaktivní, když má rodič ve VTOS nebo dítě zájem o kontakt (graf 20). Většina OSPOD, téměř dvě třetiny (62 %), vstupují do procesu zajišťování kontaktu, když je o to požádá někdo z dalších účastníků (ať už rodič ve VTOS, pěstoun, jiná pečující osoba, ústavní zařízení, doprovázející organizace pěstouna, nevládní organizace, sociální pracovník ve věznici aj.). Pouze přibližně pětina OSPOD (22 %) v takové situaci koordinuje jednání a komunikaci zúčastněných subjektů sama bez vyzvání. Šestina OSPOD (15 %) do procesu dál nevstupuje a ponechává řešení na jiných účastnících.

17 Podle § 10 odst. 3 písm. d) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

18 Zpráva o šetření veřejné ochránkyně práv ze dne 29. května 2019, sp. zn. 6729/2018/VOP, dostupná z <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/7196>.

Graf 20 – Aktivita OSPOD při zájmu o kontakt dítěte a rodiče ve VTOS (N=226)

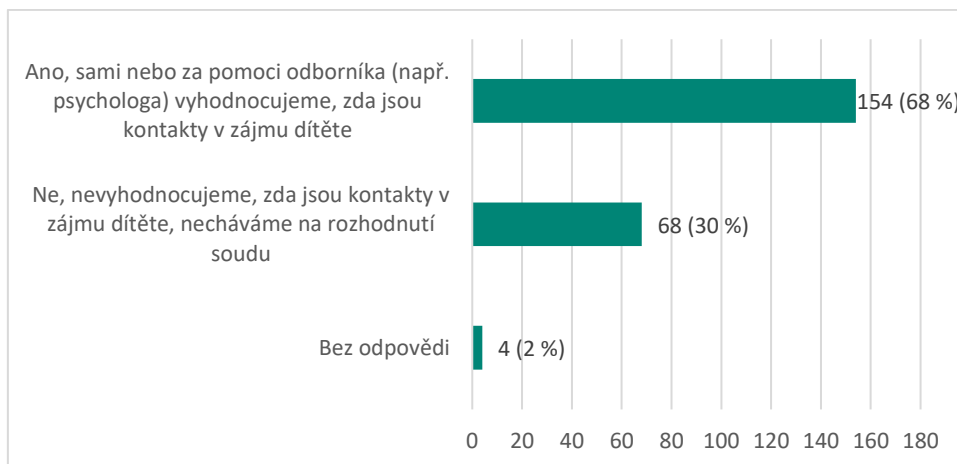

Znění otázky: „Mají-li rodič ve VTOS nebo dítě o kontakt zájem, jste v procesu zajišťování kontaktu dále aktivní?“

Rovněž jsme chtěli vědět, zda OSPOD obvykle vyhodnocuje (ať už v roli kolizního opatrovníka, nebo při výkonu sociálně-právní ochrany), zda jsou kontakty s rodičem ve VTOS v zájmu dítěte, pokud kontakt není upraven soudně či dohodou (graf 21). Jestliže OSPOD vyhodnotí, že kontakty jsou v zájmu dítěte, měl by je podporovat a působit k tomu, aby mohly probíhat. Pokud podle OSPOD kontakty nejsou v zájmu dítěte, měl by OSPOD situaci dále řešit.

Většina OSPOD, více než dvě třetiny (68 %), sama nebo za pomoci odborníka (např. psychologa) vyhodnocuje, zda jsou kontakty v zájmu dítěte. Přibližně třetina OSPOD (30 %) uvedené sama nevyhodnocuje.

Graf 21 – Vyhodnocování vhodnosti kontaktu s rodičem ve VTOS pro dítě ze strany OSPOD (N=226)

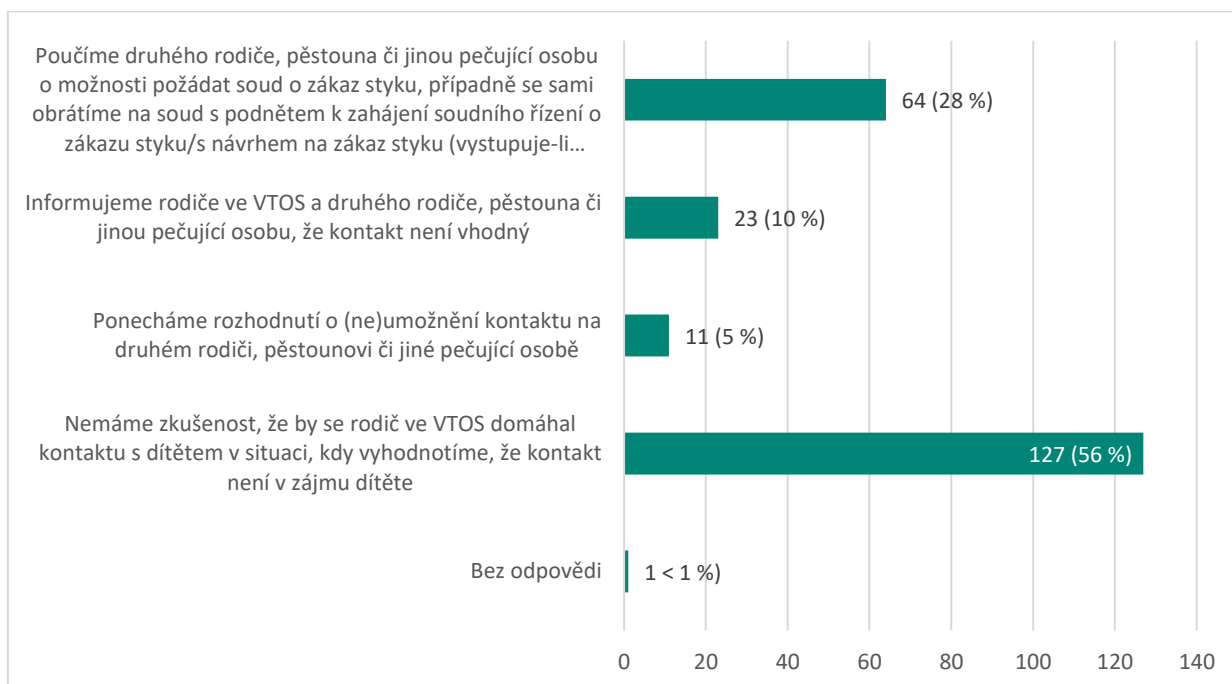
Znění otázky: „Vyhodnocujete obvykle sami (ať už v roli kolizního opatrovníka, nebo při výkonu sociálně-právní ochrany) v situaci, kdy zatím není soudní úprava ani dohoda, zda jsou kontakty s rodičem ve VTOS v zájmu dítěte?“

Pokud se rodič ve VTOS domáhá kontaktu s dítětem a OSPOD má poznatky, že kontakt není v zájmu dítěte, měl by situaci řešit. Měl by o tom zejména informovat rodiče ve VTOS a pečující osoby nebo ústavní zařízení, v němž se dítě nachází. Měl by také informovat dítě, jestliže je dostatečně rozumově vyspělé. Zároveň by měl strany poučit o možnosti soudní úpravy.

Zajímalo nás proto, jak OSPOD postupuje, když se rodič ve VTOS domáhá kontaktu s dítětem, ale OSPOD vyhodnotil, že kontakt není v zájmu dítěte (graf 22). Většina OSPOD, více než polovina (56 %), s takovou situací neměla zkušenosti. Více než čtvrtina OSPOD (28 %) obvykle poučí pečující osobu o možnosti požádat soud o zákaz styku, případně se sám obrátí na soud s podnětem k zahájení soudního řízení o zákazu styku nebo s návrhem na zákaz styku (v případě, že OSPOD vystupuje jako kolizní opatrovník). Přibližně desetina OSPOD (10 %) informuje rodiče ve VTOS a pečující osoby o tom, že kontakt není vhodný. Několik OSPOD ponechává rozhodnutí o umožnění kontaktu na pečující osobě.

Graf 22 – Postup OSPOD, když se rodič ve VTOS domáhá kontaktu s dítětem, ale OSPOD vyhodnotí, že kontakt není v zájmu dítěte (N=226)

Znění otázky: „Jak obvykle postupujete, když se rodič ve VTOS domáhá kontaktu s dítětem, ale Vy vyhodnotíte, že kontakt není v zájmu dítěte?“

Dítě má tzv. participační práva, tedy právo svobodně vyjádřit svůj názor a přání, a to i bez přítomnosti zákonného zástupce, a obdržet od OSPOD relevantní informace o záležitostech, které se ho týkají. Participační práva náleží dítěti bez ohledu na věk. OSPOD musí při své činnosti brát v úvahu názor dítěte v závislosti na jeho věku, stupni rozumového vývoje a schopnosti vlastní názor formulovat.¹⁹

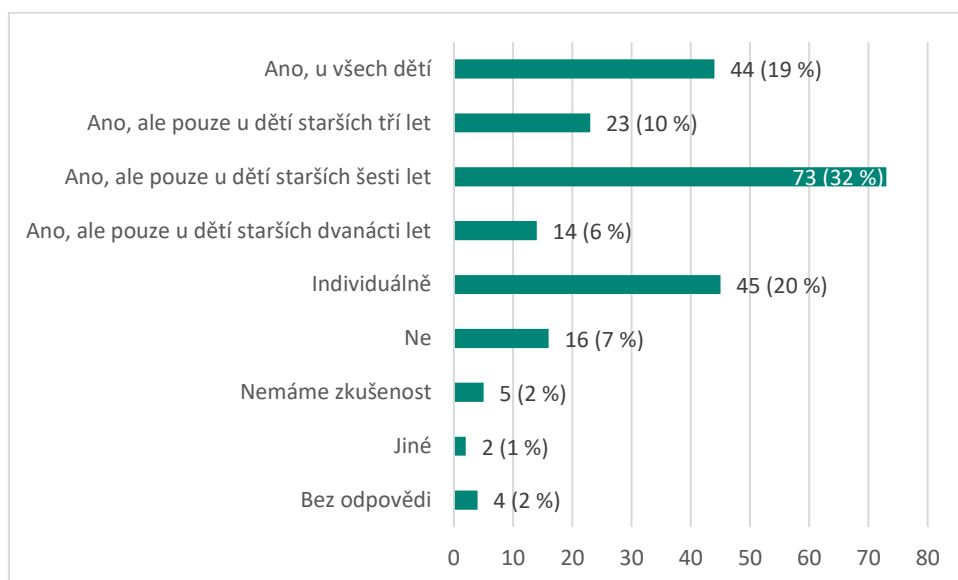
¹⁹ Viz § 8 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, článek 12 Úmluvy o právech dítěte nebo článek 6 Úmluvy o styku s dětmi.

Setkáváme se s tím, že některé OSPOD nepodporují návštěvy malých dětí ve věznicích, a to právě s odkazem na jejich nízký věk. Ze stejného důvodu některé OSPOD nepodporují ani telefonický kontakt rodiče ve VTOS s dítětem nízkého věku. Argumentují tím, že dítě není dostatečně komunikačně vybaveno.

Proto jsme se ptali, zda OSPOD obvykle hovoří s dětmi o kontaktech s rodičem ve VTOS a ptá se, jestli se s rodičem chtějí stýkat, jak často a jakou formou (graf 23). Většina OSPOD (68 %) zjišťuje postoj dětí ke kontaktům, z toho se nejčastěji (32 %) zajímá o postoje u dětí starších šesti let. Téměř pětina OSPOD (19 %) ale zjišťuje, jak se děti staví ke kontaktům s rodiči ve VTOS u všech dětí neohledně na věk. Pětina OSPOD (20 %) ke zjišťování postojů dětí přistupuje individuálně například s ohledem na rozumovou a volní vyspělost dítěte nebo charakter jednotlivých případů (situaci v rodině, dosavadní vztah s rodičem ve VTOS atd.). Pouze několik OSPOD (7 %) uvedlo, že nezjišťuje názor dítěte ke kontaktu s rodičem ve VTOS.

Graf 23 – Zjišťování postojů dětí vůči kontaktům s rodiči ve VTOS ze strany OSPOD (N=226)

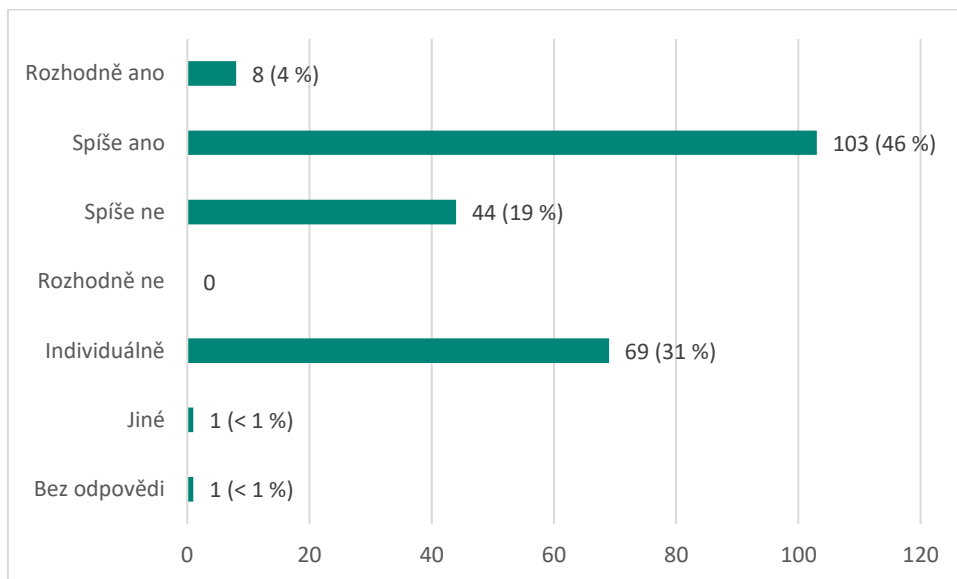

Znění otázky: „Hovoříte obvykle s dítětem o kontaktech s rodičem ve VTOS a zjišťujete názor dítěte (na to zda se s rodičem ve VTOS chce stýkat, jakou formou a jak často)?“

Jak je zřejmé z grafu 24, polovina OSPOD (50 %) považuje za vhodné, aby probíhal přímý styk mezi dětmi a jejich rodiči ve VTOS, z toho ale pouze několik OSPOD (4 %) vyjádřilo silný souhlas. Necelá pětina OSPOD (19 %) spíše nepovažuje za vhodné, aby probíhal přímý styk. Silný nesouhlas nevyjádřil žádný OSPOD. Významná část OSPOD, téměř třetina (31 %), nemá jasný názor a přistupuje k jednotlivým případům individuálně. Nejčastěji dané OSPOD posuzují u dětí věk a „rozumovou a volní vyspělost“.

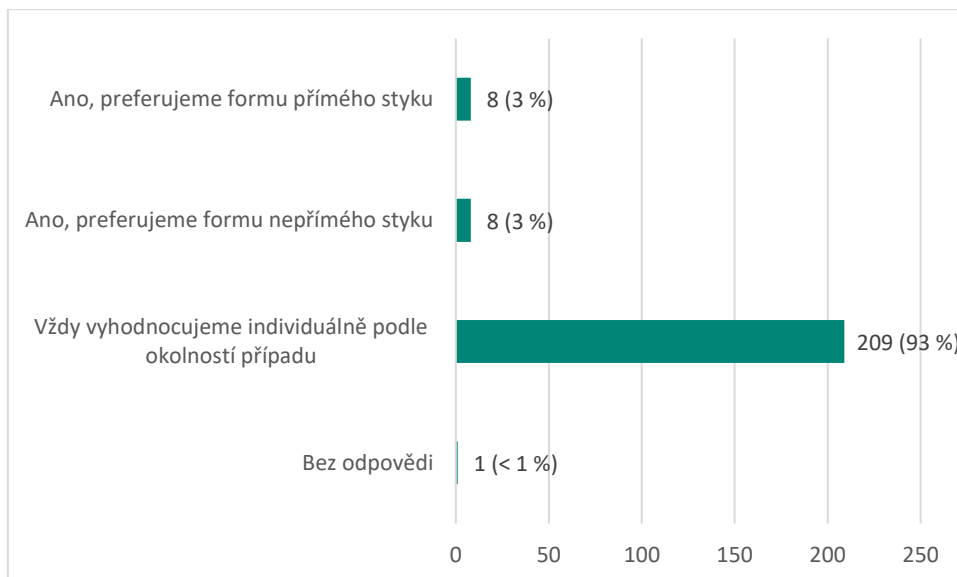
Graf 24 – Vhodnost přímého styku mezi dětmi a jejich rodiči ve VTOS dle OSPOD (N=226)

Znění otázky: „Považujete obecně za vhodné, aby probíhal přímý styk mezi rodičem ve VTOS a dítětem?“

Zajímalo nás také, zda OSPOD preferují některou z forem styku dítěte s rodičem (graf 25). Naprostá většina OSPOD (93 %) vyhodnocuje formu styku vždy individuálně. Pouze několik OSPOD upřednostňuje přímý (3 %) nebo nepřímý styk (3 %).

Graf 25 – Preference OSPOD ve formě styku dítěte s rodičem ve VTOS (N=226)

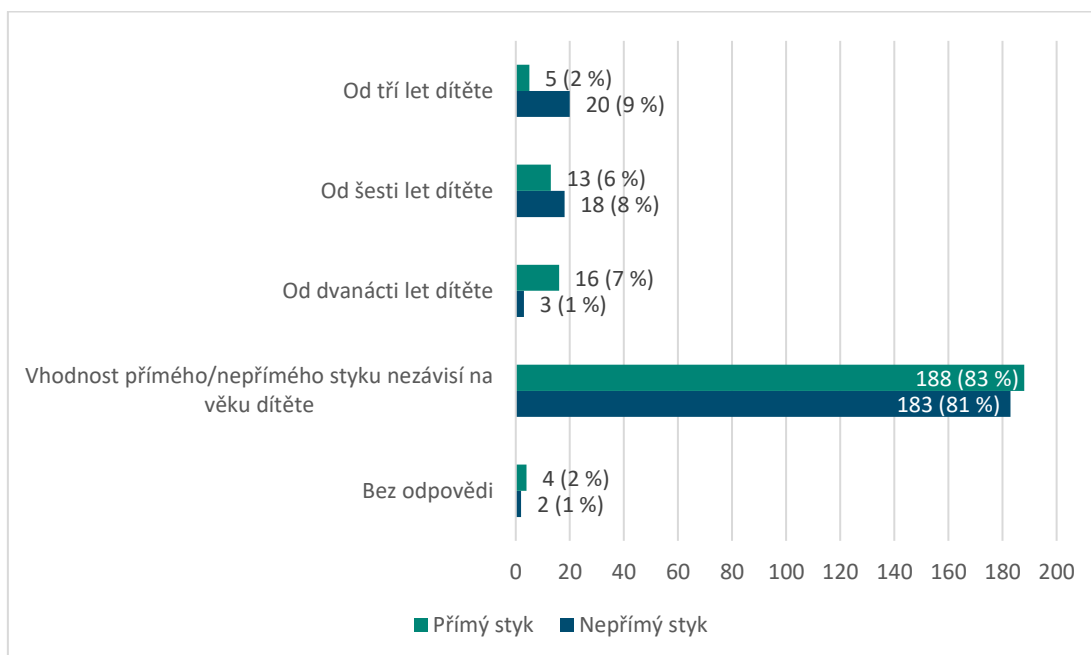

Znění otázky: „Preferujete některou z forem styku dítěte s rodičem ve VTOS?“

Rovněž jsme se ptali, od jakého věku považují OSPOD za vhodné, aby probíhal přímý a nepřímý styk mezi dítětem a rodičem ve VTOS (graf 26). Většina OSPOD uvedla, že vhodnost, ať už přímého (83 %) nebo nepřímého (81 %) styku, nezávisí na věku dítěte. Pouze některé OSPOD mají za to, že přímý/nepřímý styk s rodičem ve VTOS je pro dítě vhodný až od určitého věku. Obecně se OSPOD přiklánějí v nižším věku spíše k nepřímému styku. Pokud se OSPOD přiklánějí k přímému styku, tak spíše až od šesti (6 %) nebo 12 let (7 %) dítěte, pouze jednotky OSPOD (2 %) mají za to, že přímý styk je vhodný od tří let dítěte.

Graf 26 – Postoj OSPOD ke vhodnosti formy styku dle věku dítěte (N=226)

Znění otázek: „Od jakého věku dítěte považujete za vhodné, aby probíhal přímý styk mezi dítětem a rodičem ve VTOS?“, „Od jakého věku dítěte považujete za vhodné, aby probíhal nepřímý styk mezi dítětem a rodičem ve VTOS?“

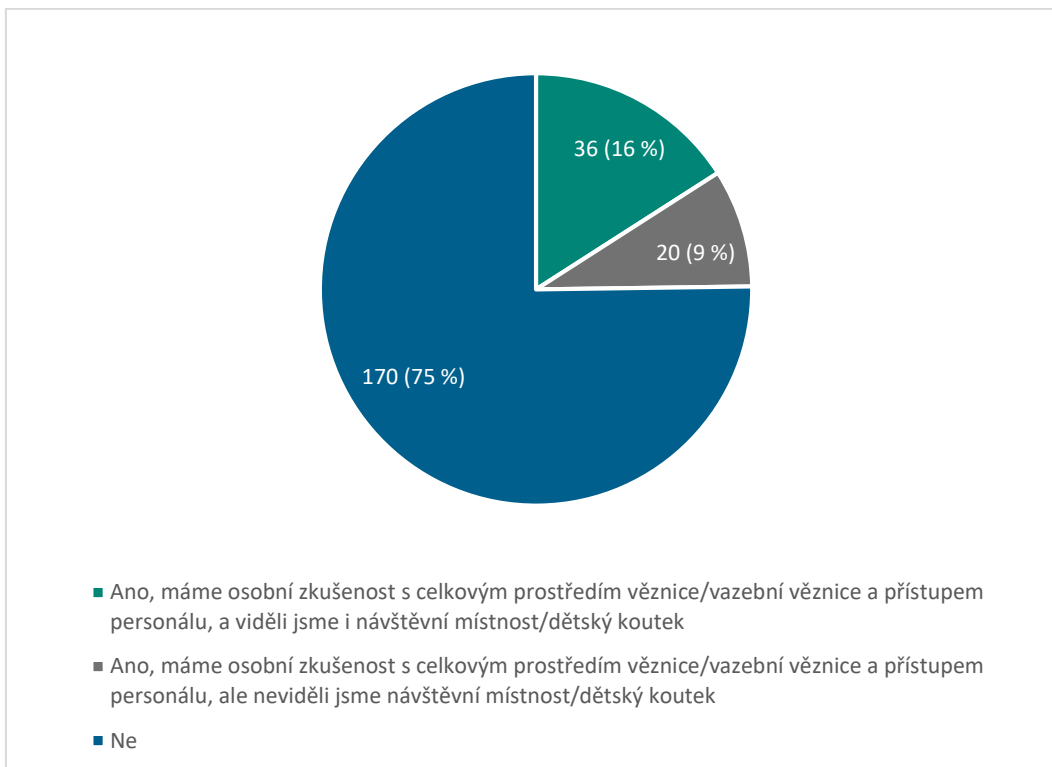
5. Zkušenost OSPOD s prostředím věznice

Zajímalo nás, zda OSPOD znají prostředí věznic a vazebních věznic včetně návštěvních místností a jak toto prostředí hodnotí. OSPOD musí například každé tři měsíce navštěvovat rodiče dítěte, které bylo svěřeno do péče ústavního zařízení,²⁰ a to platí i v případě, že rodič je ve VTOS. OSPOD může navštívit rodiče ve VTOS i v jiných případech, pokud to považuje za vhodné a potřebné při výkonu sociálně-právní ochrany dítěte. Alespoň částečná znalost prostředí věznic a vazebních věznic mu může také pomoci pro vyhodnocení možností a vhodnosti kontaktu dětí a rodičů ve VTOS. Jak je ale zřejmé z grafu 27, naprostá většina OSPOD, tři čtvrtiny (75 %), nemá osobní bezprostřední zkušenost s prostředím věznice či vazební věznice a přístupem personálu. Pouze čtvrtina (25 %) tuto zkušenost má, ale z toho jen část OSPOD (9 %) navštívila návštěvní místnost/dětský koutek (kde přímo probíhají kontakty dětí).

²⁰ Podle § 29 odst. 2 písm. b) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Graf 27 – Osobní zkušenost OSPOD s prostředím věznice/vazební věznice, přístupem personálu a návštěvní místností/dětským koutkem (N=226)

Znění otázky: „Mají pracovníci Vašeho OSPOD z období od 1. 1. 2019 do 31. 3. 2022 alespoň jednu bezprostřední osobní zkušenost s prostředím věznice či vazební věznice, kde probíhal kontakt dítěte s rodičem ve VTOS?“

OSPOD, které měly v období od 1. ledna 2019 do 31. března 2022 osobní zkušenost s návštěvou věznice/vazební věznice jsme v dotazníku také vyzvali, ať zhodnotí prostředí věznice z pohledu vstřícnosti k dětem. Jak je zřejmé z grafu 27, jen málo OSPOD osobně navštívilo věznici, případně návštěvní místnost/dětský koutek, kde probíhají kontakty dětí a rodičů ve VTOS. Navíc většina OSPOD navštívila Věznici ve Světlé nad Sázavou, která zajišťuje i výkon trestu matek s dětmi do tří let. OSPOD hodnotily celkové prostředí (zejména přístup personálu, vstupní kontroly a prostory, jimiž děti procházejí cestou na návštěvu) této věznice nejčastěji jako velmi vstřícné k dětem až spíše vstřícné k dětem. Stejně tak návštěvní místnost/dětský koutek této věznice hodnotili jako vstřícný k dětem.

Řadu věznic nebo vazebních věznic ve sledovaném období nenavštívil žádný OSPOD, jen tři věznice nebo vazební věznice (včetně zmíněné ve Světlé nad Sázavou) navštívilo pět a více OSPOD.

6. Překážky v kontaktu

Ptali jsme se na to, s jakými překážkami na straně věznic a vazebních věznic se OSPOD setkávají při kontaktu dětí s jejich rodiči ve VTOS (graf 28). Významná část OSPOD, téměř dvě pětiny (37 %), se nesečkala s žádnými překážkami, jak ovšem vyplývá z grafu 27, většina OSPOD také nemá žádné osobní zkušenosti s prostředím věznice.

Nejčastěji téměř v pětině (19 %) OSPOD uváděly jako překážku omezení počtu osob při návštěvě (kdy se třeba nemůže zúčastnit návštěvy celá rodina). Stejně tak téměř pětina OSPOD (19 %) má za to, že návštěvní místnost není dostatečně přizpůsobena dětem, kdy například v místnosti chybí dětský koutek, prostředí je příliš strohé anebo vybavení místnosti není vhodné pro děti. OSPOD uváděly i jiné překážky spojené se samotnými prostory a technickým vybavením:

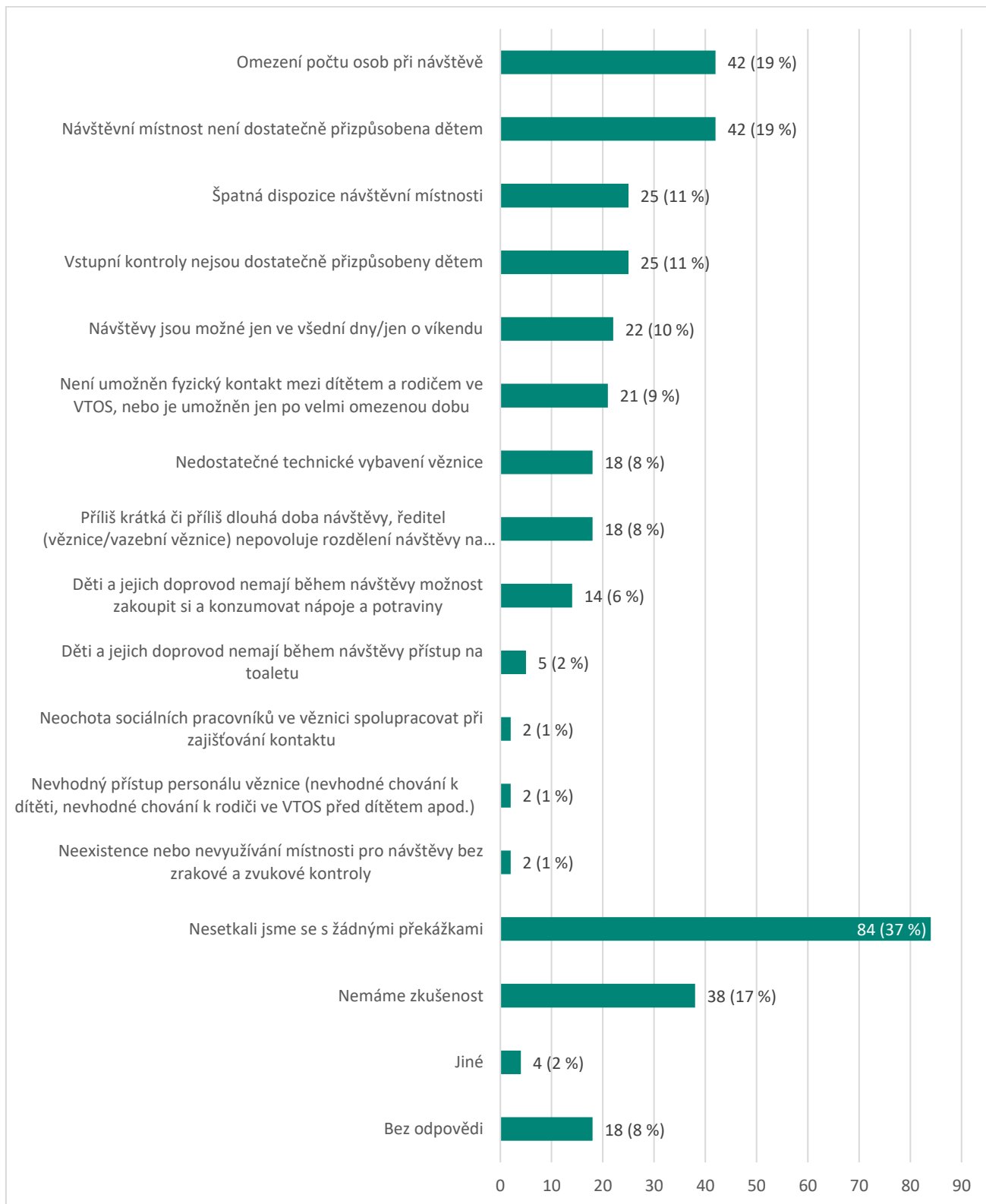
- špatnou dispozici návštěvní místnosti, tedy malou kapacitu či nedostatek soukromí (11 %),
- necitlivé vstupní kontroly u dětí, kdy personál věznice oddělí dítě od doprovázející osoby anebo osobní prohlídky u dětí (11 %) a
- nedostatečné vybavení věznice jako nedostatek telefonů a počítačů, špatné internetové připojení, nevhodné prostory pro videohovory atd. (8 %).

Další připomínky se týkaly toho, jaký režim nastavuje vedení věznice pro návštěvy a přístupu personálu k návštěvám s dětmi:

- návštěvy jsou možné jen ve všední dny/jen o víkendu (10 %),
- není umožněn fyzický kontakt s dětmi, anebo je umožněn jen na velmi krátkou dobu (9 %),
- příliš krátká či dlouhá doba návštěvy, kterou třeba vedení věznice neumožňuje rozdělit na více časových úseků (8 %),
- děti a jejich doprovod si nemohou zajít v průběhu návštěvy na toaletu (6 %),
- děti a jejich doprovod nemají během návštěvy možnost zakoupit si a konzumovat nápoje a jídlo (4 %).

Graf 28 – Překážky související s podmínkami a prostředím věznice/vazební věznice, se kterými se setkaly OSPOD při realizaci kontaktu s dětmi a jejich rodiči ve VTOS (N=226)

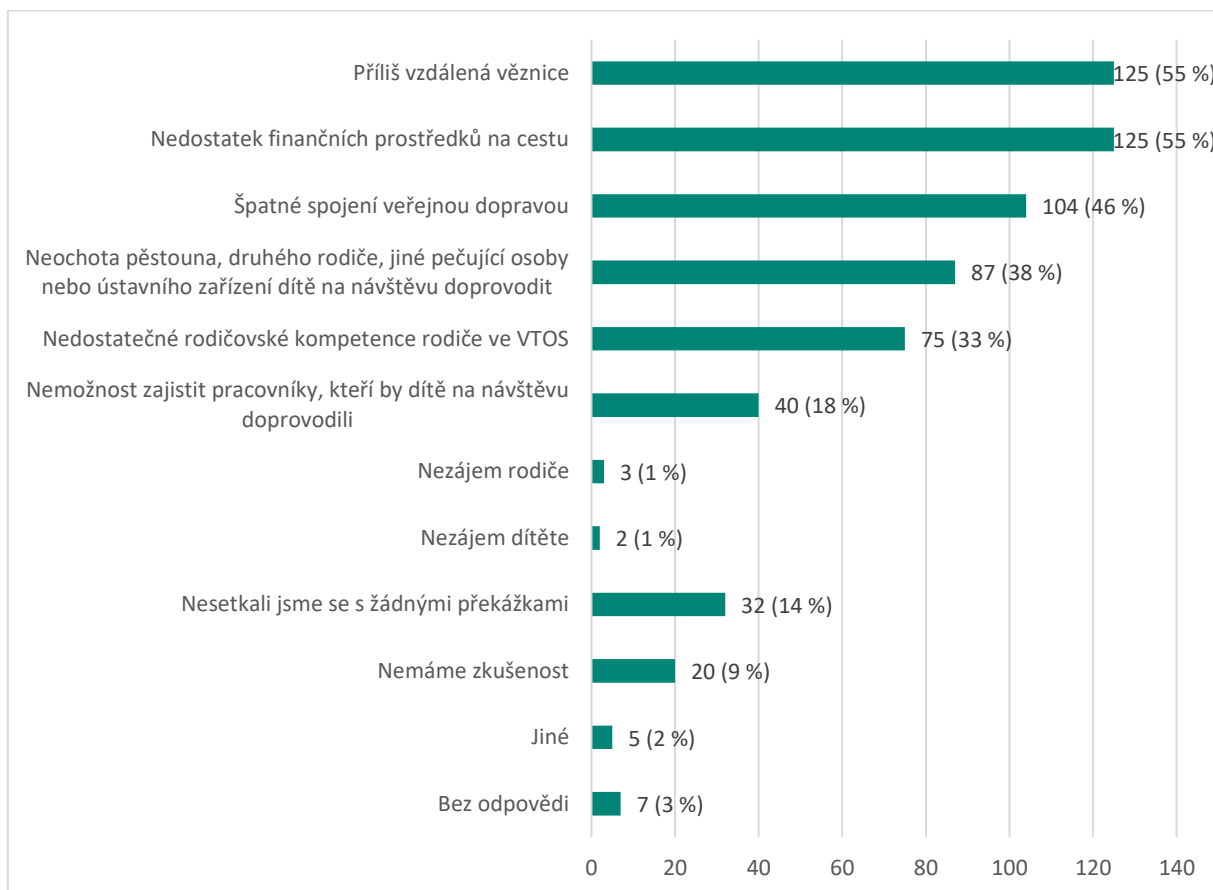
Znění otázky: „S jakými překážkami souvisejícími s podmínkami a prostředím věznice/vazební věznice se setkáváte při realizaci kontaktu rodiče ve VTOS s dítětem?“

Pozn.: Součet podílů netvoří 100 %, jelikož respondenti mohli označit více odpovědí.

Jak je zřejmé z grafu 29, nejčastější překážky, které přímo nesouvisí s prostředím věznic, představují zejména velké vzdálenosti mezi věznicí a bydlištěm dítěte (55 %) a s tím související nedostatek finančních prostředků na cestu, ať už pro dítě nebo doprovod (55 %), a špatné spojení veřejnou dopravou (46 %). Více než třetina OSPOD také naráží na neochotu pečující osoby nebo ústavního zařízení doprovázet dítě na návštěvu (38 %) a na nedostatečné rodičovské kompetence rodiče ve VTOS (33 %).

Graf 29 – Překážky (jiné než související s podmínkami a prostředím věznice/vazební věznice), se kterými se setkaly OSPOD při realizaci kontaktu s dětmi a jejich rodiči ve VTOS (N=226)

Znění otázky: „S jakými jinými překážkami (tj. s překážkami nesouvisejícími se samotnými podmínkami a prostředím věznice/vazební věznice) se setkáváte při realizaci kontaktu rodiče ve VTOS s dítětem?“

Pozn.: Součet podílů netvoří 100 %, jelikož respondenti mohli označit více odpovědí.

7. Odmítání kontaktu

OSPOD má poskytovat dětem a rodičům umístěným ve VTOS pomoc v prosazení jejich vzájemného práva na styk. Má hledat vhodná řešení, která by vedla k udržení a posílení kontaktu dítěte s rodičem. Pokud pečující osoba nebo ústavní zařízení brání dítěti v kontaktu s rodičem ve VTOS, OSPOD by je měl poučovat o jejich povinnosti kontakt umožňovat a vést je k tomu, aby svou povinnost plnili. Pěstouny má OSPOD vést k udržování a rozvíjení kontaktu dítěte s rodiči.²¹ OSPOD nemůže ponechávat tuto otázku pouze na úvaze pečující

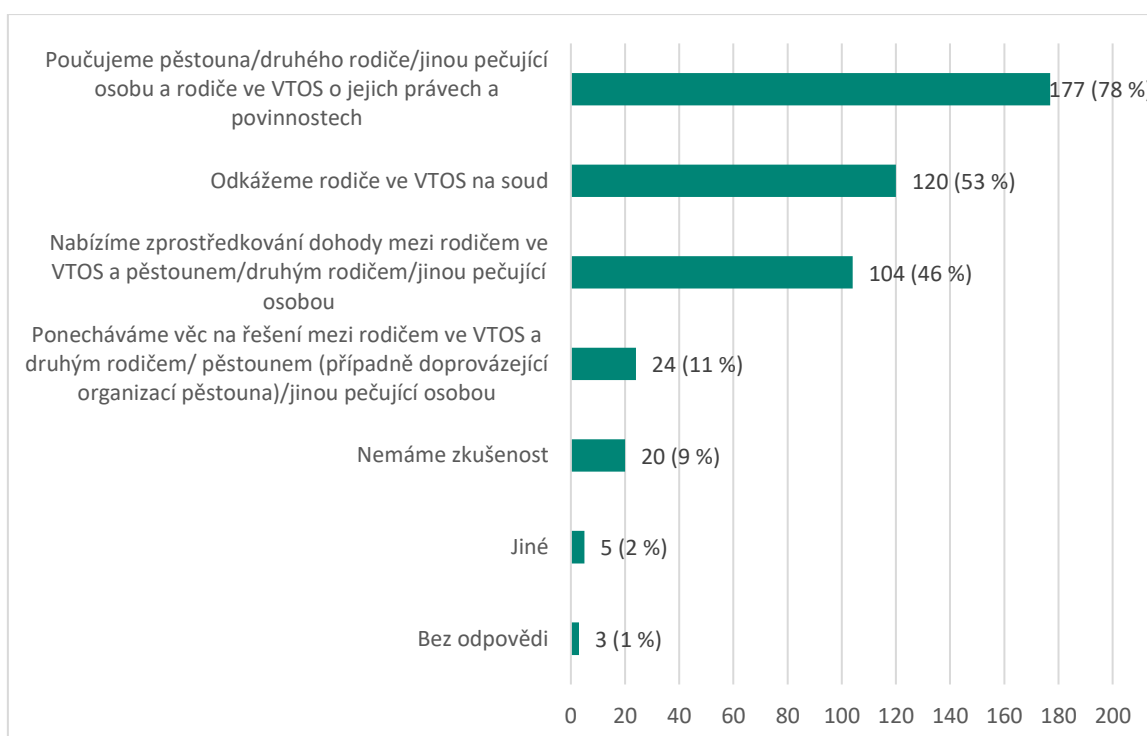
21 Podle § 47a odst. 2 písm. h) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

osoby nebo ústavního zařízení. Měl by usilovat o smírné řešení a zprostředkování dohody o styku.

Proto jsme se ptali, jak OSPOD obvykle postupuje, když se rodič domáhá kontaktu s dítětem a pečující osoba odmítá styk umožnit, přestože OSPOD hodnotí, že je kontakt v zájmu dítěte (graf 30). Většina OSPOD, více než tři čtvrtiny (78 %), v takových případech obvykle poučí pečující osobu i rodiče ve VTOS o jejich právech a povinnostech. Více než polovina OSPOD (53 %) odkazuje rodiče ve VTOS na soud. Téměř polovina OSPOD (46 %) nabízí také zprostředkování dohody, naopak přibližně desetina OSPOD (11 %) ponechává věc na řešení mezi rodičem a pečující osobou, případně doprovázející organizací pěstouna.

Graf 30 – Postup OSPOD, když se rodič ve VTOS domáhá kontaktu s dítětem a pěstoun/druhý rodič/jiná pečující osoba odmítá styk umožnit, přestože je v zájmu dítěte (N=226)

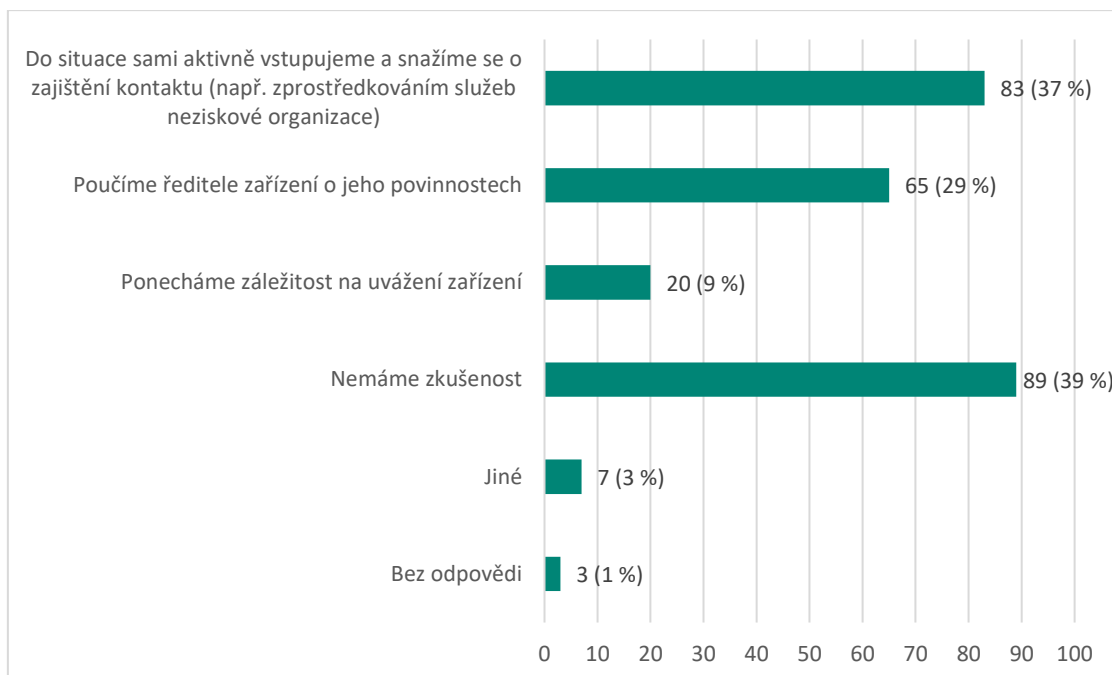
Znění otázky: „Jak obvykle postupujete, když se rodič ve VTOS domáhá kontaktů s dítětem a pěstoun / druhý rodič / jiná pečující osoba odmítá styk umožnit, přestože kontakt je v zájmu dítěte?“

Pozn.: Součet podílů netvoří 100 %, jelikož respondenti mohli označit více odpovědí.

Rovněž nás zajímalo, jak OSPOD obvykle postupuje, když se rodič ve VTOS domáhá kontaktů s dítětem s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou a zařízení kontakt neumožňuje, přestože kontakt je v zájmu dítěte (graf 31). Významná část OSPOD, téměř dvě pětiny (39 %), s takovou situací nemá zkušenost. Pokud OSPOD zkušenost mají, tak nejčastěji (37 %) vstupují do situace a snaží se o zajištění kontaktu, například zprostředkováním služeb neziskové organizace. Téměř třetina OSPOD (29 %) obvykle poučí ředitele o jeho povinnostech a téměř desetina OSPOD (9 %) do situace nevstupuje, ponechává záležitost na uvážení zařízení.

Graf 31 – Postup OSPOD, když se rodič ve VTOS domáhá kontaktů s dítětem s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou a zařízení kontakt nemožňuje, přestože kontakt je v zájmu dítěte (N=226)

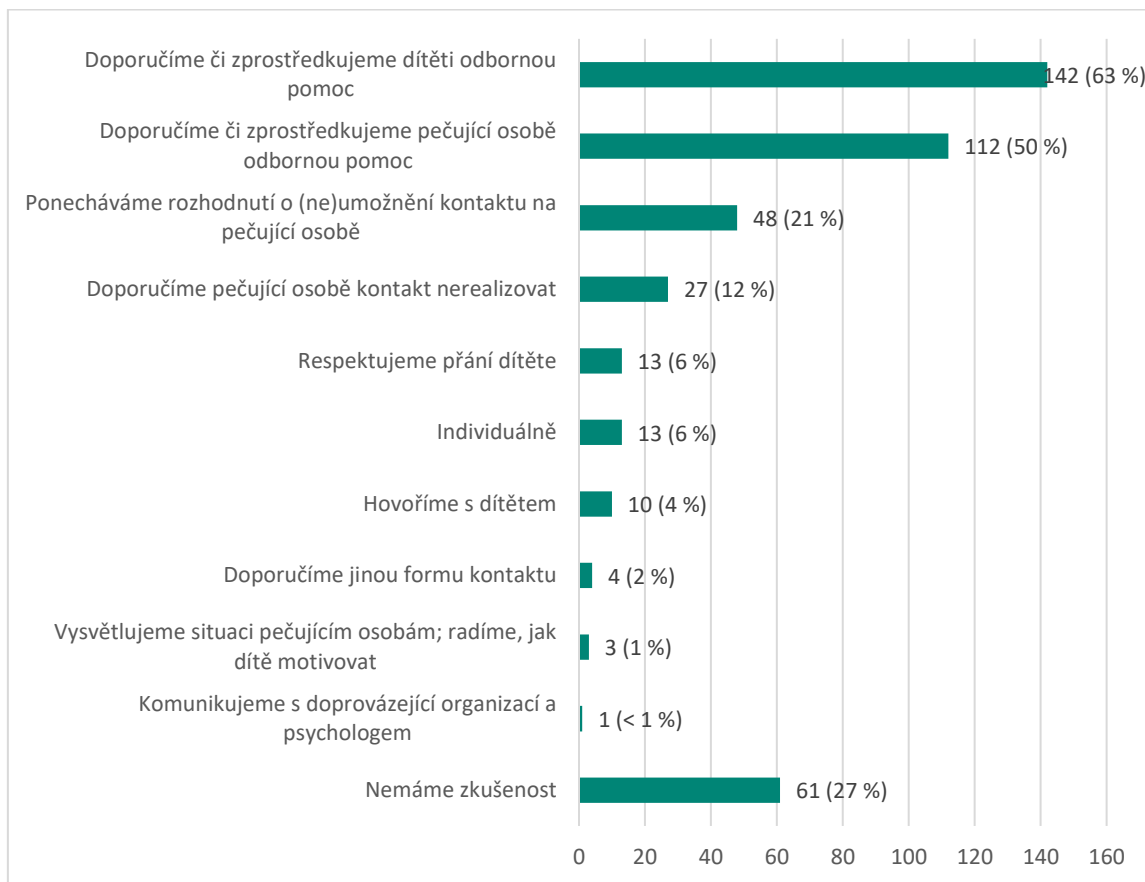
Znění otázky: „Jak obvykle postupujete, pokud se rodič ve VTOS domáhá kontaktů s dítětem s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou a zařízení kontakt nemožňuje, přestože kontakt je v zájmu dítěte?“

Pozn.: Součet podílů netvoří 100 %, jelikož respondenti mohli označit více odpovědí.

Také se může stát, že dítě odmítá kontakt s rodičem ve VTOS. Proto nás zajímalo, jak v takové situaci OSPOD postupují (graf 32). Nejčastěji, téměř dvě třetiny OSPOD (63 %), obvykle doporučí nebo zprostředkují dítěti odbornou pomoc. Přibližně polovina OSPOD (50 %) v takových situacích doporučí nebo zprostředkuje odbornou pomoc pečující osobě. Více než pětina OSPOD (21 %) ponechává rozhodnutí o umožnění kontaktu na pečující osobě a pouze přibližně desetina OSPOD (12 %) doporučí pečující osobě kontakt nerealizovat.

Graf 32 – Postup OSPOD, když dítě odmítá kontakt s rodičem ve VTOS (N=226)

Znění otázky: „Jak obvykle postupujete, pokud dítě odmítá kontakt s rodičem ve VTOS?“

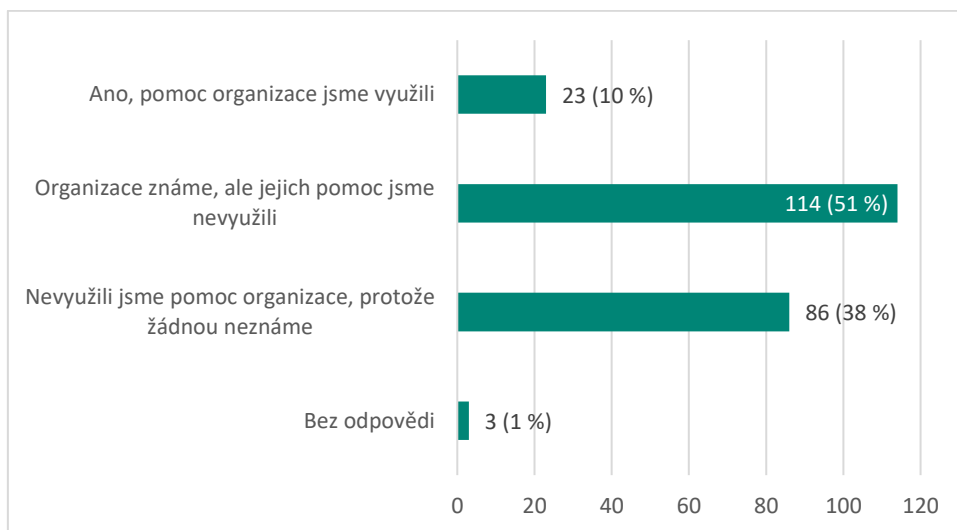
Pozn.: Součet podílů netvoří 100 %, jelikož respondenti mohli označit více odpovědí.

8. Pomoc s kontaktem

Jak je zřejmé z grafu 33, pouze desetina všech OSPOD (10 %) v letech 2020–2022 využila pomoc organizace specializující se na přípravu a průběh setkávání dětí s rodiči ve VTOS. Více než polovina OSPOD (51 %) sice organizace, které pomáhají s přípravou a průběhem setkávání dětí s rodiči ve VTOS zná, ale jejich pomoc nevyužila. Téměř dvě pětiny OSPOD (38 %) dokonce žádnou takovou organizaci neznají.

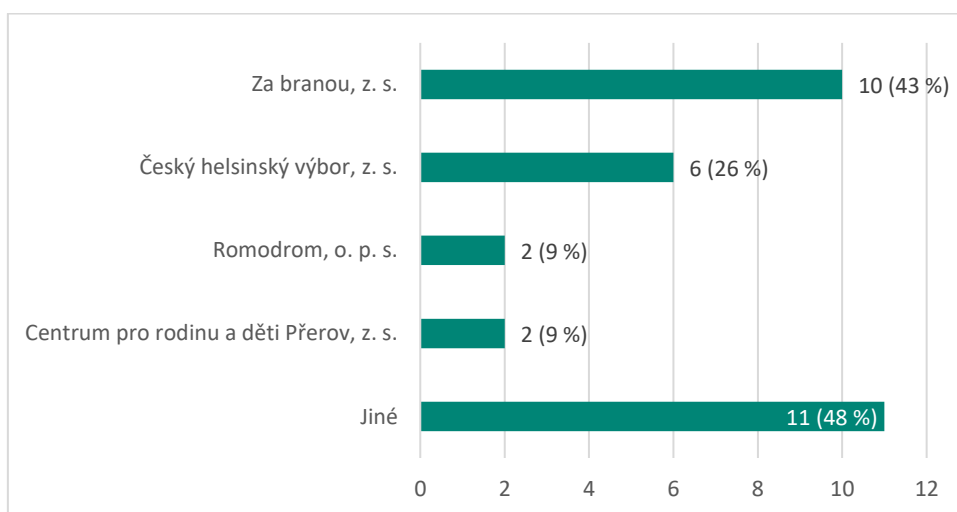
Graf 33 – Spolupráce s organizacemi specializujícími se na přípravu a průběh setkávání dětí s rodiči ve VTOS od 1. ledna 2019 do 31. března 2022 (N=226)

Znění otázky: „Využili jste v období od 1. ledna 2019 do 31. března 2022 alespoň jednou pomoc některé organizace specializující se na přípravu a průběh setkávání dětí s rodiči ve VTOS?“

U těch OSPOD, které ve sledovaném období využily pomoc některé z organizací, jež se specializují na přípravu a průběh setkávání dětí s rodiči ve VTOS, jsme se ptali, o které organizace šlo (graf 34). Nejčastěji OSPOD spolupracovaly se spolkem Za branou, více než dvě pětiny (43 %). Více než čtvrtina OSPOD (26 %) spolupracovala také s Českým helsinským výborem a shodně dva OSPOD spolupracovaly s Romodrom (9 %) a Centrem pro rodinu a děti Přerov (9 %). Dále jednotlivé OSPOD spolupracovaly s VOLONTÉ CZECH, SOS dětské vesničky, Mezinárodní vězeňské společenství, Spolek Pěstoun, AL PASO Vysočina, Centrum psychologické pomoci, EUROTOPIA.CZ, Amalthea, Dobrá rodina a Nejsme sami.

Graf 34 – Organizace, s kterými OSPOD spolupracovali při přípravě a realizaci kontaktů dětí s rodiči ve VTOS (N=23)

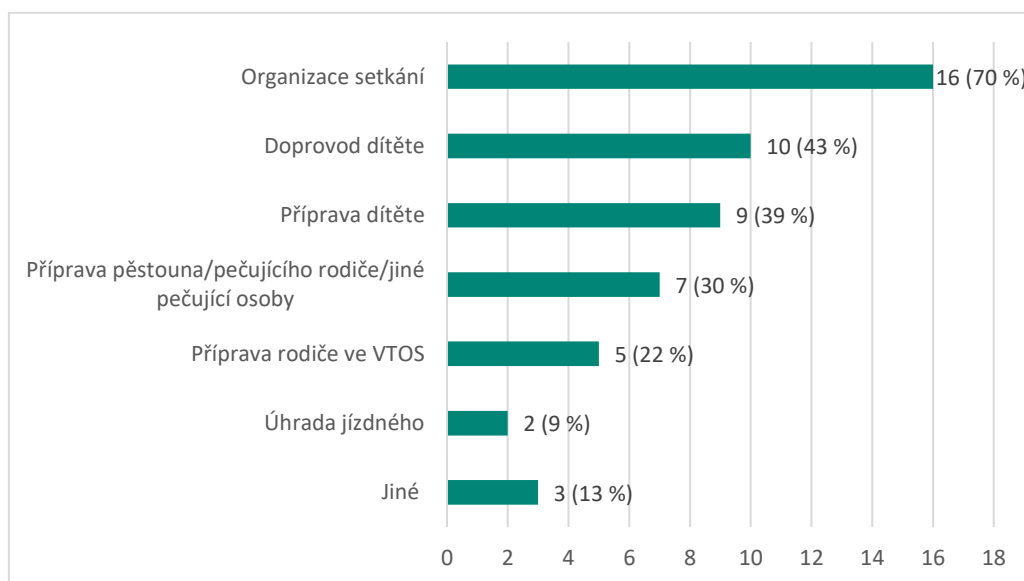
Znění otázky: „Se kterou organizací jste v období od 1. ledna 2019 do 31. března 2022 spolupracovali při přípravě a realizaci kontaktů dětí s rodiči ve VTOS?“

Pozn.: Součet podílů netvoří 100 %, jelikož respondenti mohli označit více odpovědí.

Z grafů 28 a 29 je zřejmé, že OSPOD může narážet na řadu překážek při přípravě a realizaci kontaktu dítěte s rodičem ve VTOS. Některé z těchto překážek jim mohou pomoci překonat právě neziskové organizace, které se kontaktům dětí a jejich rodičů věnují. OSPOD, které spolupracují s uvedenými organizacemi, jsme se ptali, s čím jim organizace pomohly (graf 35). Nejčastěji byly nápomocné s realizací setkání (70 %), kam často i děti doprovázely (43 %) a podílely se také na přípravě dítěte (39 %), pečující osoby (30 %) nebo rodiče ve VTOS (22 %). Dva OSPOD mají také zkušenost s tím, že organizace uhradila jízdné do věznice či vazební věznice (9 %). OSPOD také uvedly, že neziskové organizace poskytují rodičům ve VTOS poradenství v souvislosti s podáním návrhu soudu (4 %) a zprostředkovávají kontakt s matrikami při určování otcovství (4 %).

Graf 35 – Oblasti spolupráce s organizacemi, které se specializují na přípravu a průběh setkávání dětí s rodiči ve VTOS (N=23)

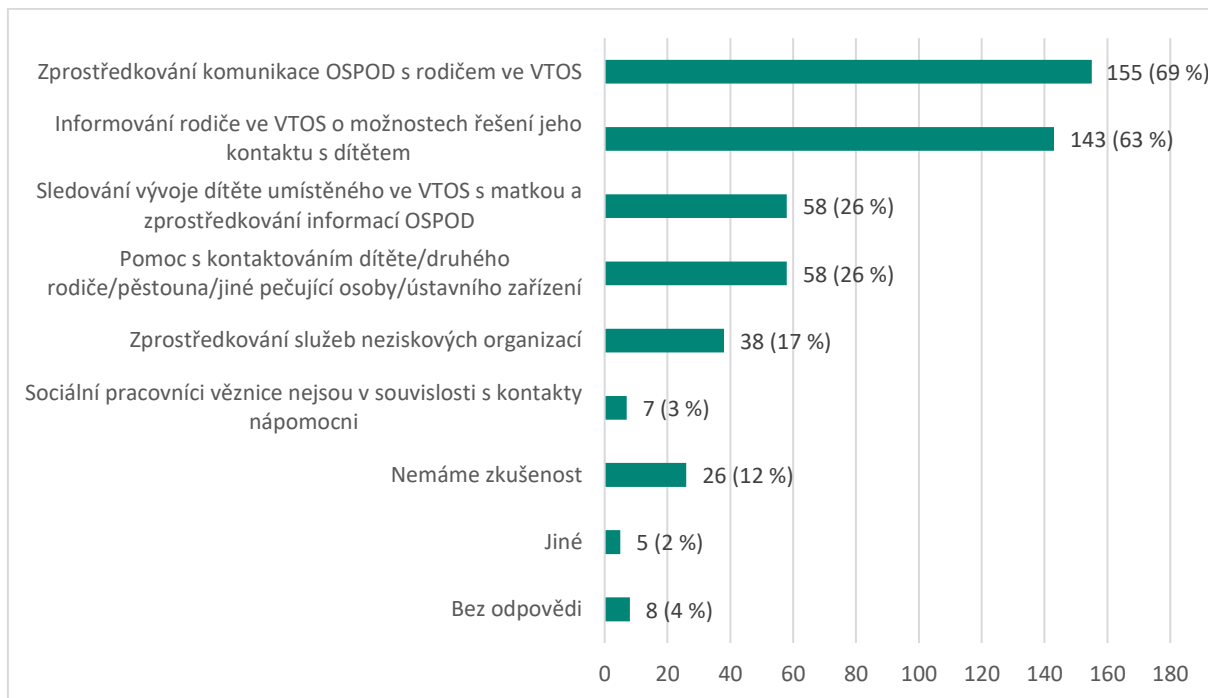
Znění otázky: „Pokud jste někdy využili pomoc organizace specializující se na přípravu a průběh setkávání dětí s rodiči ve VTOS, s čím Vám byli pracovníci nápomocní?“

Pozn.: Součet podílů netvoří 100 %, jelikož respondenti mohli označit více odpovědí.

Do procesu zprostředkování kontaktu dítěte s rodičem ve VTOS se mohou zapojit také sociální pracovníci věznice (graf 36). Nejčastěji, dle zkušeností přibližně dvou třetin OSPOD, pomáhají zprostředkovat komunikaci mezi OSPOD a rodičem ve VTOS (69 %) a informovat rodiče ve VTOS o možnostech kontaktu s jeho dítětem (63 %). Více než čtvrtina OSPOD uvedla, že sociální pracovníci věznice pomáhají s kontaktováním dítěte nebo pečující osoby / ústavního zařízení (26 %) a u dětí, které jsou umístěné ve VTOS s matkou, sledují jejich vývoj a informují o něm OSPOD (26 %). Necelá pětina OSPOD se také setkala s tím, že sociální pracovníci věznice OSPOD zprostředkovali pomoc neziskové organizace (17 %).

Graf 36 – Oblasti spolupráce se sociálními pracovníky věznice v souvislosti s kontakty dítěte a rodiče ve VTOS dle OSPOD (N=226)

Znění otázky: „S čím jsou z Vaší zkušenosti nápomocni sociální pracovníci věznice v souvislosti s kontakty dítěte s rodičem ve VTOS?“

Pozn.: Součet podílů netvoří 100 %, jelikož respondenti mohli označit více odpovědí.

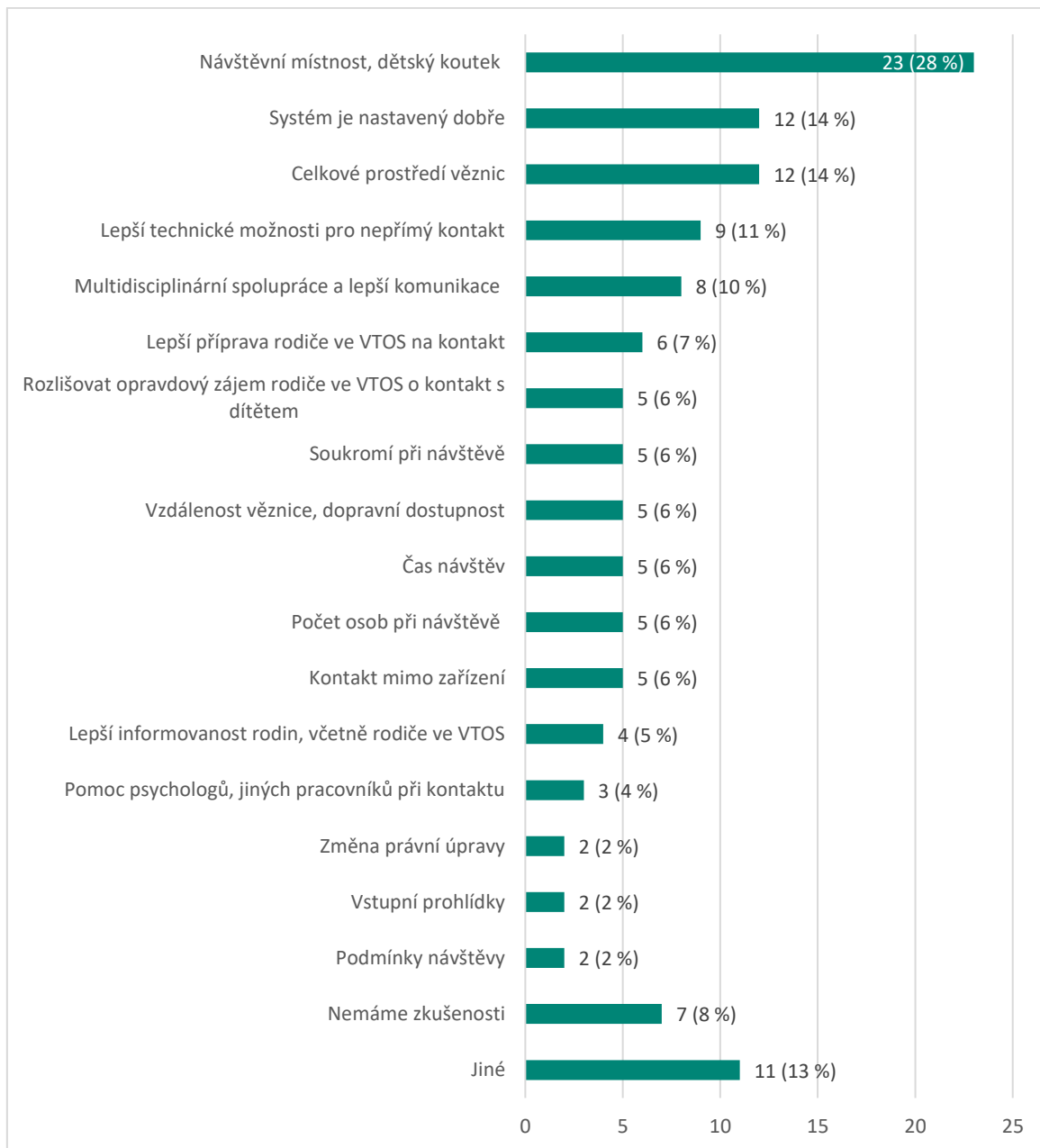
9. Další zjištění

Na závěr jsme se respondentů ptali jednak na to, co by podle nich bylo vhodné změnit ve fungování vězeňského systému tak, aby byl vstřícnější ke kontaktům dětí s rodiči ve VTOS (graf 37), a dále na to, jak by mohly jako OSPOD zkvalitnit svoji práci při zajišťování práva dětí a jejich rodičů ve VTOS na vzájemný kontakt (graf 38).

Téměř dvě pětiny OSPOD (37 %) přišly s komentáři k úpravě vězeňského systému, aby byl vstřícnější ke kontaktům dětí s rodiči ve VTOS. Návrhy se nejčastěji, ve více než čtvrtině (28 %), týkaly prostředí návštěvní místnosti nebo dětského koutku – OSPOD uváděly, že v řadě věznic a vazebních věznic dětské koutky vůbec nejsou a bylo by dobré, kdyby je vedení věznice zřídilo. Pokud věznice a vazební věznice mají dětské koutky, tak by OSPOD uvítaly jejich vhodnější vybavení, stejně tak v případě návštěvních místností. OSPOD také negativně hodnotily celkové prostředí věznic (14 %). Ocenily by lepší technické možnosti pro nepřímý styk (11 %), některé věznice totiž neumožňují videohovory vůbec a jiné jen v omezeném rozsahu. Stejně tak by OSPOD uvítaly rozvoj multidisciplinární spolupráce a lepší komunikaci (10 %), především se sociálními pracovníky věznic a vazebních věznic. Významná část OSPOD (14 %) ale také uvedla, že nemají žádné připomínky a systém je podle nich nastaven dobře.

Graf 37 – Návrhy OSPOD, jak změnit vězeňský systém, aby byl vstřícnější ke kontaktům dětí s rodiči ve VTOS (N=83)

Znění otázky: „Co by podle Vás bylo vhodné změnit ve fungování vězeňského systému tak, aby byl vstřícnější ke kontaktům dětí s rodiči ve VTOS?“

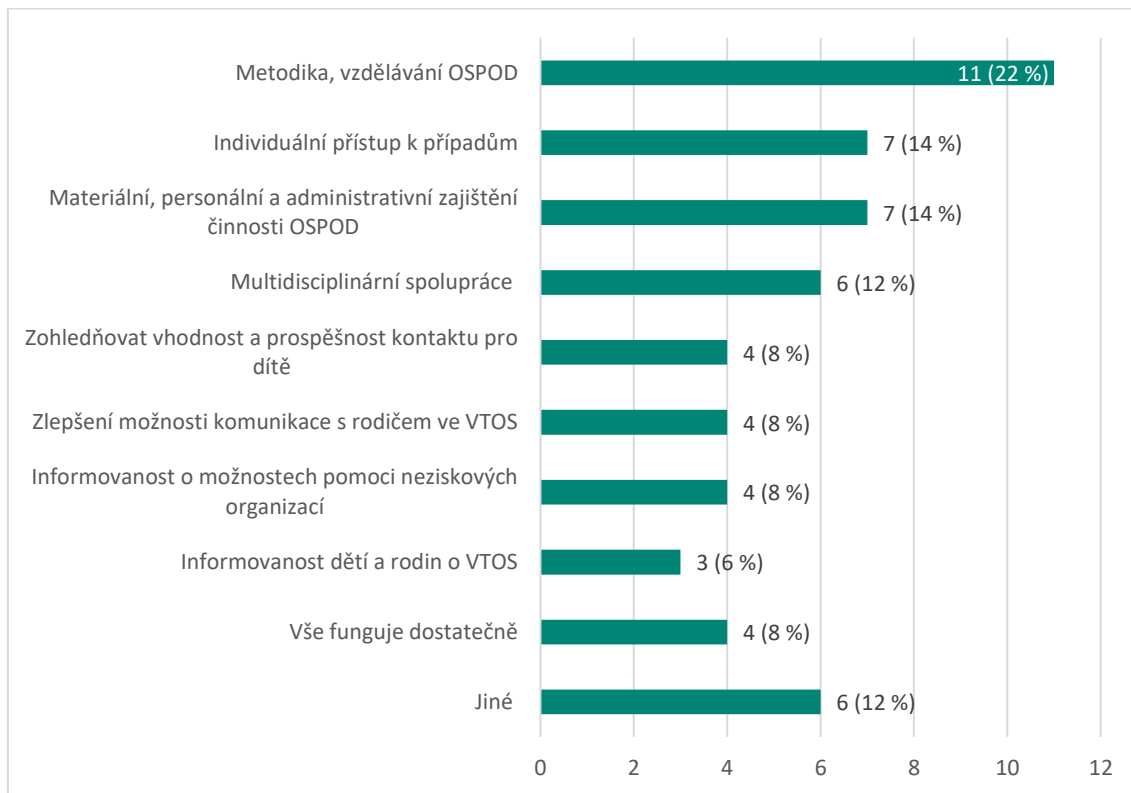
Pozn.: Součet podílů netvoří 100 %, některé odpovědi jsme zařadili do více kategorií.

Práci OSPOD při zajišťování práva dětí a jejich rodičů ve VTOS na vzájemný kontakt by nejčastěji (22 %) pomohla metodika (případně metodický pokyn), jak při zajišťování kontaktu postupovat, případně další vzdělávání pracovníků OSPOD v této oblasti. Některým OSPOD (14 %) se v praxi osvědčilo přistupovat k případům individuálně. Další OSPOD (14 %) by také uvítaly materiální, administrativní, a zejména personální podporu, především ve smyslu posílení personálních kapacit, případně snížení maximálního limitu počtu rodin na pracovníka.

Některé OSPOD by ocenily rozvoj multidisciplinární spolupráce (případně už sami mají s takovou spoluprací dobré zkušenosti), zejména se sociálními pracovníky věznic, sociálními kurátory nebo doprovázejícími organizacemi.

Graf 38 – Návrhy OSPOD, jak zlepšit práci OSPOD při zajišťování práva dětí a jejich rodičů ve VTOS na vzájemný kontakt (N=51)

Znění otázky: „Máte nějaké návrhy, připomínky či komentáře k tomu, jak byste mohli coby OSPOD zkvalitnit svou práci při zajišťování práva dětí a jejich rodičů ve VTOS na vzájemný kontakt?“

Pozn.: Součet podílů netvoří 100 %, některé odpovědi jsme zařadili do více kategorií.